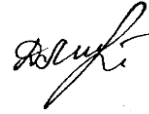

Міністерство освіти та науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет
Кафедра екології, географії та туризму

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри

(підпис)

Лико Д.В.
(ініціали, прізвище)

“19” грудня 2022 року

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи магістра

зі спеціальності 014 «Середня освіта (Географія)»
(код і назва)

на тему: Методика вивчення розділу «Азія» в шкільному курсі географії (10 клас, рівень стандарту)

Виконала: студентка II курсу, групи МГ-61
(шифр групи)

Бодіна Анна Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Керівник доктор педагогічних наук, професор кафедри екології, географії та туризму РДГУ Войтович О.П.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент декан природничо- географічного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. акад. С. Дем'янчука, кандидат географічних наук, доцент Романів Андрій Степанович

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Студент _____
(підпис)

Оцінка за результатами захисту:

Національна шкала відмінно

Кількість балів: 95

Оцінка: ЄКТС A

Рівне – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «АЗІЯ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ.....	6
1.1.Проблематика оволодіння учнями системою знань із шкільного курсу географії в старшій школі	6
1.2.Аналіз навчальної програми та підручника з географії 10 класу	16
1.3.Особливості вивчення розділу «Азія» у 10 класі.....	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	28
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «АЗІЯ» У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ.....	31
2.1.Застосування методів навчання в шкільному курсі географії 10 класу	31
2.2.Засоби навчання географії у старшій школі.....	38
2.3.Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з географії в.....	42
старшій школі	42
2.4.Методичні рекомендації до викладання розділу «Азія».....	51
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	66
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВ 10 КЛАСУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ	68
3.1.Особливості здобуття учнями географічних знань, навичок та умінь	68
3.2.Вплив методики на оволодіння учнями системою знань з розділу «Азія» у шкільному курсі географії.....	75
3.3.Оцінка ефективності розробленої методики на опанування розділу «Азія» в шкільному курс географії 10 класу	83
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	85
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. Стрімкий курс України до Європейського союзу – зумовлює до перебудови та модернізації усіх сфер діяльності, особливо освітньої. Адже, реалії сьогодення диктують нам нові правила, за яких людина повинна бути географічно обізнана та наділена низкою якостей, які сприятимуть розвитку та покращенню суспільства.

Провідна роль у наданні географічної освіти завжди належала школі. Оскільки, саме навчальний заклад відіграє фундаментальну роль у формуванні географічної картини світу особистості, що у свою чергу неабияк впливає на світогляд, культуру, відношення до навколишнього середовища та всебічну обізнаність людини. Проте, застарілий підхід до викладання, незацікавленість у навчальному процесі з боку викладача та ігнорування новітніх засобів і методів навчання, який й на жаль і досі спостерігається в умовах сьогодення – не здійснює позитивного впливу на опанування знань, практичних навичок та вмінь. Що в свою чергу негативно відбивається на суспільстві.

Методика викладання та опанування учнями географічних знань й досі рахується однією з нагальних проблем освітніх закладів. Оскільки, переважна більшість вчителів й досі надають перевагу колишнім підходам попри новітні стандарти.

Актуальність та проблематика опанування географічних знань визначили тему дослідження: «Методика вивчення розділу «Азія» у шкільному курсі географії (10 клас, рівень стандарт)».

Об'єкт дослідження: освітній процес навчання географії у 10 класі.

Предмет дослідження: методика викладання, що сприяє опануванню розділу «Азія» у шкільному курсі географії 10 класу.

Мета дослідження: теоретично аргументувати та експериментально дослідити ефективність впливу розробленої методики на вивчення розділу «Азія» у 10 класі.

Для досягнення поставленої мети поставлено такі **завдання:**

1. Висвітлити проблематику оволодіння учнями системою знань із шкільного курсу географії в старшій школі;
2. Проаналізувати навчальну програму та підручник з географії 10 класу;
3. Розкрити особливості вивчення розділу «Азія» у 10 класі;
4. Висвітлити вплив застосування методів та засобів навчання на уроках географії у старшій школі;
5. Виявити особливості здобуття учнями географічних знань, навичок та умінь;
6. Експериментально дослідити вплив розробленої методики на оволодіння учнями системою знань з розділу «Азія» у шкільному курсі географії;
7. Оцінити ефективність розробленої методики на опанування розділу «Азія».

Методи дослідження: теоретичний та емпіричний.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: публікації про особливості підліткового віку (С. Голл, О. Шпенглер, Б. Бадмаєв, С. Рубінштейн), стандарти для географічних підручників (Г. Ващенко), класифікації методів навчання (І. Лернер, М. Скаткін).

Дослідно-експериментальна база. У дослідженні були задіяні учні старшої школи Рівненського ліцею № 23 м. Рівне (10–А та 10–Б клас). Загальна кількість досліджуваних становила 58 учнів.

Наукова новизна роботи полягає у:

- розроблено методичні матеріали для навчання розділу «Азія» у шкільному курсі географії 10 класу.

Практичне значення роботи полягає у подальшій можливості використання усіх матеріалів, які були представлені у даній роботі з метою поліпшення навчального процесу географії у старшій школі, підвищення рівня знань учнів з предмету та усуненню педагогічних пробілів у навчальній діяльності учнів.

Структура й обсяг роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (35) та додатків. Робота містить 7 рисунків та 4 таблиці. Загальний обсяг магістерської роботи становить 94 сторінок друкованого тексту, з них – 80 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «АЗІЯ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

1.1. Проблематика оволодіння учнями системою знань із шкільного курсу географії в старшій школі

Провідна роль у втіленні права на освіту завжди належала школі. Починаючи з древніх шумерських джерел, де з'явилися перші згадки про школу і закінчуючи сьогоденням. У сучасному світі, школа – це місце, де діти вперше приймають участь у здобутті та засвоєнні знань, які згодом будуть застосовувати на практиці. У різні періоди, кількість класів постійно зазнавали змін. Нині, загальноприйнятою кількістю класів у школі заведено вважати 11, які умовно поділяться на три ступені - це молодші, середні та старші [1].

Старшою школою прийнято вважати 10-11 класи. Саме у цей проміжок часу завершується остання фаза здобуття повної середньої освіти та формування свідомості учнів [29]. Період старшої школи охоплює підліткову стадію зростання дитини. На цьому етапі спостерігається інтенсивний психологічний та фізичний розвиток, що неабияк впливає на навчальний процес. Особливості поведінки учня під час підліткового етапу, пов'язані не лише від шкільного чи сімейного оточення, а й від процесів, що відбуваються в його організмі. Оскільки, саме період дорослішання займає важливе місце у формуванні внутрішнього світу дитини, рис характеру та моральних цінностей. Варто враховувати, що підлітковий період припадає на апогей допитливості, енергії та внутрішнього запалу. Тобто, саме цей часовий проміжок у розвитку учня є найбільш благодатним для опанування великої кількості географічних знань [26].

Проте, успішність учня на уроці не завжди залежить лише від вищеперахованих особливостей. Попри наявність величезного бажання та запалу до навчання, учню може стати на заваді його неадекватна самооцінка.

Зазвичай, у формування самооцінки учня, безпосередню участь приймає сім'я, однолітки та вчитель. Складнощі з власною цінністю в учнів є досить поширеною проблемою, яка стає перешкодою для навчального процесу. Оскільки, низька самооцінка стає на заваді висловленню власної думки та не дозволяє учневі приймати активну участь у громадському житті школи та під час уроків. Завищена самооцінка також здійснює негативний вклад в освітній процес. Адже, переоцінюючи свої можливості часто – густо, учень береться за найскладніші завдання, які йому не під силу. У найкращому випадку, після провалу такий учень візьметься за легше завдання, а в протилежному – злість від невдачі зміниться байдужістю до предмету. Оскільки, підліткам характерно різко реагувати на будь – які невдачі, особливо, коли вони трапляються у присутності однокласників. Осуд та висміювання з боку вчителя та однокласників можуть призвести до апатичності учня та небажання виконувати будь-які завдання [26].

Особливості підліткового періоду та їх відбиття на процесі засвоєння знань – описував американський педагог Стенлі Голл. Він описував підлітковий період, як одну із фаз розвитку, які проходить людина на шляху становлення себе, як особистості. Голл порівнював цей етап з кризою осмислення та сприйняття середовища, що нині оточує підлітка. Перебуваючи у підлітковому віці, учню притаманна низка рис, а саме [26]:

- Підвищена фізична активність, яка заважає сконцентруватись на деталях та вирішенні поставлених задач;
- Ніяковість, яке заважає виражати власні ідеї та відстоювати власну думку;
- Апатія, яка є частиною підліткової кризи, коли учень зіштовхується з перенавантаженням, незнанням куди рухатись далі, тощо.

Німецький публіцист та філософ Освальд Шпенглер, умовно поділяв підлітковий вік на три стадії розвитку. Перша стадія описується, як злам минулої моделі особистості та народження нової. Друга стадія

характеризується формуванням моральних устоїв та усвідомленням свого місця у житті. Третя стадія – це свідомо праця над власним «Я». Виявлення слабких сторін та прикладання зусиль для їх усунення. Формування сталої моделі поведінки у кризових ситуаціях та усвідомлення власної унікальності [26].

Доктор психологічних наук Бадмаєв Борис, стверджував, що «підлітковий період – це виснажливий проміжок часу для вчителя та матері і найтяжчий для самої дитини» [26].

Здебільшого, поведінка підлітків суперечить моральним та соціальним уявленням про норми та приносить чимало клопоту не лише вчителю, а й освітній діяльності. Перехід з молодшого шкільного віку у підлітковий етап характеризується ламанням психічних устоїв, внаслідок чого отримало наймення «кризи» [26].

Визначною частиною підліткового періоду є посилений розвиток мислення та мовлення, які є одними із найскладніших процесів людської психіки. Адже, саме завдяки вищеперерахованим процесам підліток вчиться пізнавати нове, розглядати ситуації, які відбуваються навколо та робити певні висновки. Людське мислення складне і багатогранне, якому притаманні численні переходи з однієї фази в іншу. Крайньою точкою розвитку мислення – є абстрактне. Розвиток цього виду міркування в учнів старшої школи виступає запорукою успішного засвоєння навчального матеріалу [35].

Саме у підлітковому віці (15-17 років) спостерігається процес переходу від наочного до абстрактного виду мислення, яке допомагає дитині вирізнитись з-поміж інших. Завдяки інтенсивному розвитку абстрактного міркування, підліток набуває здатності концентрувати увагу на поставлених задачах та шляхах її розв'язання неординарними способами [35].

Згодом, з'являються перші ознаки особистого підходу у вирішенні завдань, які постають перед учнем та формується низка персональних рис міркування [28]:

- Глибина (змога відокремлювати головні тези від загальної інформації під час опанування нового матеріалу);
- Гнучкість (здатність підходити до вирішення поставлених задач неординарним та креативним шляхом, пошук альтернативних розв'язок);
- Широта (уміння одночасно утримувати у пам'яті велику кількість різноманітної інформації);
- Самостійність (здатність діяти та вирішувати поставлені задачі без посторонньої допомоги);
- Критичність (тверезий погляд та оцінка власних вчинків);

Паралельно з мисленням у підлітків відбувається активний розвиток мовлення. Спостерігається прагнення до вдосконалення власного словникового запасу, точності та влучності сказаного.

Ще однією характерною ознакою психічного становлення підлітка є стрімке прагнення до самостійності. Здатність до самоконтролю стає міцнішим, а інтереси - стійкішими. Також, посилюється бажання до пізнання та самостійного опрацювання нового навчального матеріалу. Саме тому, у старшій школі, педагогу необхідно враховувати вікові особливості учнів та надавати перевагу самостійному типу навчальної роботи. Адже, саме за таких умов учень матиме змогу найкраще реалізувати та розвинути свій потенціал [27].

Саме тому, педагогу, при підготовці до уроку, необхідно враховувати вікові особливості учнів. У першу чергу, це необхідно для встановлення ресурсів розвитку підлітків. В подальшому це допоможе вчасно скорегувати освітній потенціал учня у правильне русло і не схибити. Проте, на шляху вчителя виникає ряд запитань:

- Як мотивувати учнів на вивчення географії;
- Як розвинути в учнях креативність і творчий підхід;
- Як пробудити в учнях жагу до самостійного опанування знань з предмету.

Задля вирішення цих питань вчителі прикладають надзвичайні зусилля, але практика демонструє невтішні результати. Починаючи з сьомих та восьмих класів – освітня успішність учнів під час уроків географії починає знижуватись. У старшій школі активність «падає» ще нижче. Застаріла модель поведінки вчителя на кшталт «вчитель розповів – учень записав» - не працює із сучасним поколінням. При застосуванні під час уроків географії такої методики, мотивація учнів зведена до мінімуму. Переважно, саме поведінка вчителя ставить хрест на допитливості та бажанню навчатись, адже безліч питань, які могли виникнути в учня – залишаються без відповіді. Оскільки вчитель лише механічно відтворює інформацію, а учням нічого не лишається, окрім, як записати почуте [26].

Таким чином, успішне засвоєння навчального матеріалу можливе лише за умови взаємодії вчителя та учня. Майстерність педагога дозволяє виявити та вдало застосовувати суперечності, які в свою чергу є спонукальними силами навчального процесу. А саме [16]:

- Розуміння навчального матеріалу, як вчителем так і учнем;
- Вміння застосовувати теоретичний матеріал на практиці.

Тому, однією з головних задач вчителя на уроках географії – є дотримання вищевказаних пунктів, задля збільшення пізнавального інтересу учнів. Найголовнішим та найважливішим фактором в теоріях навчання є «засвоєння». Про це стверджував український психолог та філософ Сергій Леонідович Рубінштейн. За його словами «Саме засвоєння інформації є фундаментом навчального процесу, але аж ніяк не зубріння. Лише засвоєння дає змогу почуватись розкуто у будь-якій ситуації» [16].

Засвоєнню властива своєрідна структура, яка містить наступні складові:

- Дружелюбна атмосфера між учнями та педагогом (сприяє освоєнню нового та додаткового матеріалу, зменшує страх перед вчителем та помилками у процесі навчання, підвищує активність учнів на уроці);

- Детальне ознайомлення з навчальною програмою (допомагає вчителю та учню уникати інформаційних пробілів під час навчального процесу та краще орієнтуватись у матеріалі);

- Регулярне повторення опрацьованого матеріалу із періодичним застосуванням на практиці (слугує кращому засвоєнню навчального матеріалу та збільшує ймовірність вдалого застосування в подальшому)[16].

Якщо вчитель дотримується структури засвоєння, то проблем з оволодінням навчального матеріалу з географії спостерігається значно менше.

Проте, існує низка факторів, які найчастіше здійснюють негативний вплив на опанування знань на уроках географії зображені на рис.1.1 :

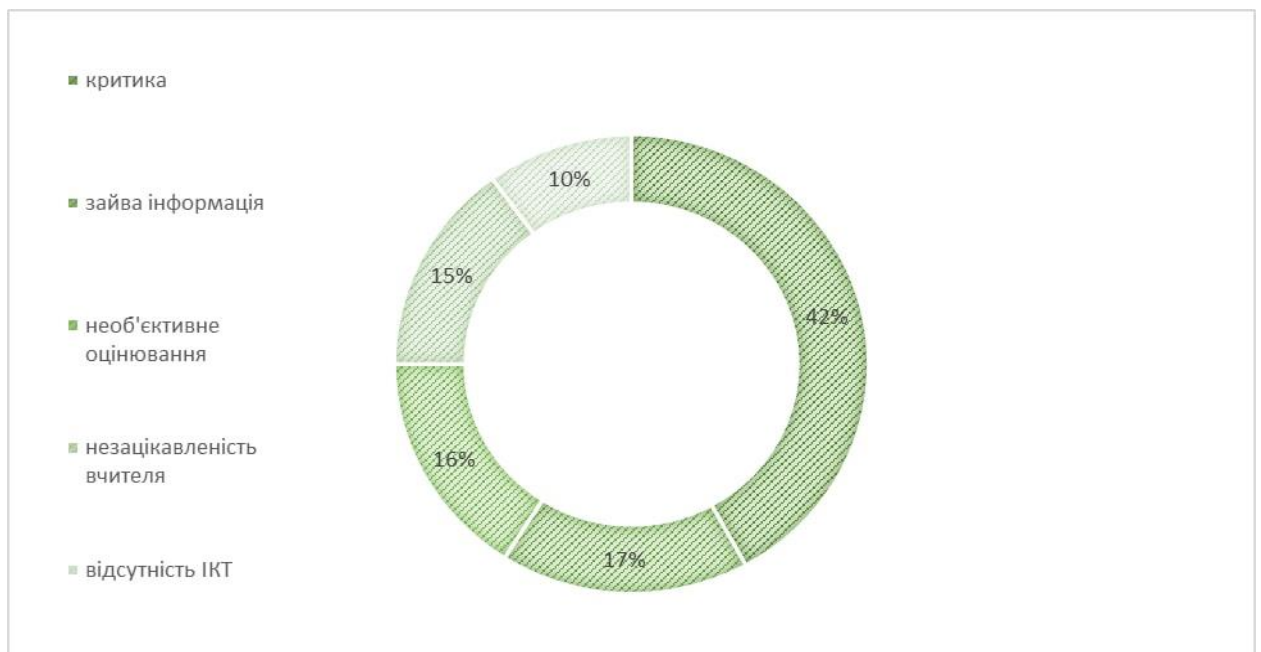

Рис.1.1. Рейтинг факторів, що здійснюють негативний вплив на опанування знань на уроках географії

Найбільш негативний вплив на вивчення та засвоєння матеріалу учнями під час уроків географії чинить саме критика вчителя. Доволі часто можна спостерігати, як вчитель проектує свій поганий настрій та особисті невдачі на учнів, що неабияк дається знаки на навчальному процесі. Неконструктивна критика, порівняння досягнень учнів між собою, перехід на особистості у присутності інших – все це чинить негативний вплив на учня та

значно знижує його продуктивність та зацікавленість у предметі. Така модель поведінки вчителя розвиває у дітей почуття провини, яке негативно відображається не лише на уроках географії, а й в усіх сферах життя.

Проблема некоректної поведінки вчителя під час уроків доволі поширена у країнах колишнього радянського союзу. Переважна більшість вчителів, які були виховані жорстокою системою, на жаль, несуть описану модель поведінки у реалії сучасності. У свою чергу, це негативно відображається на навчальних досягненнях та зацікавленості учнів при вивченні географії. Сучасному та прогресивному педагогу потрібно орієнтуватись на новітню систему підходу до навчання. Замість образ та критики, ліпше спробувати з'ясувати причину невідповідності учня до уроку та дати йому другий шанс. Така тактика поведінки вчителя допоможе налагодити «клімат» у колективі та вибудувати дружельюбні стосунки з учнями.

Друге місце серед негативних факторів, що впливають на освоєння географічного матеріалу займає зайва інформація. Звісно, навчальна програма в усіх школах – однакова. І головною задачею вчителя є максимальна передача знань з предмету. Проте, матеріальна база багатьох шкіл потерпає від нестачі нових підручників, атласів, глобусів, стендів тощо. Більшість представлених підручників з географії у школах – старого зразку. Вони не містять картинок, які так подобаються учням і розвивають зорову пам'ять, цікавих фактів, які так легко засвоюються дітьми; а лише тонну одноманітної та застарілої інформації, яку не кожен вчитель здатен утримувати в пам'яті. Трапляються поодинокі випадки, коли педагог жертвує своїм вільним часом та вибирає з великого обсягу матеріалу, (яке не містить вагомому змісту для учня), потрібну та цікаву інформацію. Це допомагає зберігати зацікавленість учня у предметі. Втім, більшість вчителів йдуть шляхом найменшого спротиву і подають учням на опрацювання (за часту

самостійне) повний обсяг інформації. Що неабияк відбиває бажання учня освоювати даний матеріал.

Необ'єктивне оцінювання освітніх досягнень учня слугує ще однією причиною низької успішності на уроках географії. Повертаючись до нищівної критики з боку вчителя на уроках, варто пригадати й за оцінки, які часто залежать від особистих симпатій\антипатій вчителя, або його настрою. На превеликий жаль, не всі вчителі дотримуються професійної етики і відкрито демонструють наявність в класі фаворитів та аутсайдерів. Кожен другий учень у школі так чи інакше зустрічався з таким вчителем. Така ситуація ставить учня у безвихідне становище, оскільки на поточний бал впливатиме не рівень знань, а своєрідне клеймо, яке встановив для себе вчитель. Відповідним чином це демотивує учня та відбиває будь-яке бажання готуватись до уроків, адже його оцінка залежатиме від упередженого ставлення вчителя.

Гірше всілякого негативу з боку вчителя може бути лише байдужість. Хронічна апатичність педагога під час уроку автоматично передається учням. Коли вчитель незацікавлений у навчальному процесі і йому байдуже на тему уроку та успішність учнів – не варто чекати позитивного результату. Проте, за даними опитування серед учнів це не вирок. Не дивлячись на холодне відношення вчителя до своєї роботи, знаходяться учні, котрі все рівно прагнуть дізнатись щось нове і підходять до вивчення предмету самостійно. Однак, без допомоги та обширної бази знань вчителя, учень не здатен самостійно осягнути весь потрібний матеріал у повній мірі. У свою чергу, це значною мірою знижує успішність опанування навчального матеріалу з географії.

Найменш негативний вплив на ефективне опанування знань з географії несе відсутність ІКТ технологій. Хоча, у сучасному світі важко уявити своє життя без інформаційно-комунікативних технологій, особливо це стосується сфери освіти. Оскільки, це неабияк полегшує навчальний процес,

спонукає учня до самостійного пошуку інформації та сприяє розвитку мислення учня [10]. Але проаналізувавши всі фактори, можна стверджувати, що доброзичливе ставлення та зацікавленість вчителя у своїй професії завжди буде давати кращий результат, ніж наявність надсучасних технологій у поєднанні з байдужістю.

Якщо у навчальному процесі присутній хоча б один із вищеперерахованих факторів, це може призвести до порушення мотивації навчальної діяльності з географії.

Тому що, кожен учень, особливо у старшій школі, приходять на урок географії з мотивацією і бажанням докласти максимум зусиль, щоб в кінцевому результаті отримати позитивну оцінку. Проте, негативний вплив раніше описаних чинників призводить до демотиваційного стану. Учень потрапляє у замкнене коло своїх думок («навіщо мені це вчити, все рівно отримаю низький бал», «не хочу йти на урок, вчителька знов на мене кричатиме», «на уроці географії нудно»). При тривалому впливі цих думок, у учня формується почуття провини, байдужості і агресії [11].

Коли учень перебуває у демотиваційному стані тривалий період, це може призвести до низького рівня продуктивності під час уроків географії. Підліток втратить інтерес до опанування навчального матеріалу, а недбале ставлення до географії, як предмету – зростатиме.

Якщо учень сумнівається у правильності відповіді – не квапте його з поясненнями, а «підштовхніть» на вірний хід думок. Необхідно, щоб підліток відчував підтримку з боку вчителя, а не лише нищівну критику та образи. У випадку вірної відповіді – похвала учня послужить неабиякою мотивацією у вивченні предмету. При помилці дитини, також не варто квапитись з висновками, щодо розумових здібностей, а дати другий шанс на повторне опрацювання матеріалу [4].

Для підвищення мотиваційної діяльності учнів під час уроків географії у 10 класі, вчителю необхідно дотримуватись наступних пунктів:

- Дружелюбна атмосфера на уроках (Освітні успіхи можливі лише, коли між вчителем та учнями панує злагода та встановлений дружній контакт. Тактика страху, якої так часто полюбляють дотримуватись вчителі – давно перестала працювати. Острах учнів перед вчителем призведе лише до демотивації. Натомість, допомога, відсутність дорікань від вчителя та підтримка – допоможуть учневі почуватись впевнено та не боятись помилок. Адже, саме помилки змушують працювати та вдосконалюватись, що неабияк важливо для розвитку освіченої особистості);

- Самостійний вибір учня (Шлях найменшого спротиву – діяти згідно інструкціям, які диктує підручник. Застарілий та одноманітний підхід до розв'язання завдань, навряд чи дасть позитивний результат в опануванні матеріалу. Необхідно надати учню можливість самостійно обирати шлях вирішення. Не варто наполягати на стандартизованому рішенню задачі, якщо в учня є альтернативні «маршрути». Можливість вибору, варто розширити й на інші завдання. Найбільш вдалим для вчителя буде надання учням можливості самостійно обрати тему презентації чи доповіді, яку їм необхідно підготувати. Це не лише підвищить інтерес до предмету географії, а й допоможе розвинути креативність та творчість);

- Нестандартні уроки (Обмежений час та велика кількість географічної інформації часто ставить вчителя у глухий кут. Оскільки, в короткий термін необхідно передати дітям величезний обсяг матеріалу, а часу на відведену тему – обмаль. Саме для таких ситуацій існують нестандартні види уроків. Такі формати проведення занять користуються чималим попитом серед учнів. Головна мета таких занять – підвищення мотивації серед учнів та максимальне зацікавлення у навчальному процесі. На сьогоднішній день представлена величезна кількість видів нестандартних уроків, які вчитель може самостійно обрати під необхідну тему. Такий варіант проведення занять не є щоденним, а підходить для ситуацій, коли учням необхідно опанувати чималий обсяг знань у короткий термін).

1.2. Аналіз навчальної програми та підручника з географії 10 класу

У старшій школі курс «Географія» закінчує опанування базових знань з географії у загальноосвітніх навчальних закладах. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту) з географії 10 класу – складена до навчального плану. У 10 класі на вивчення географії відведено 52 години (1,5 години на тиждень) [31].

Навчальна програма з географії для 10 класу створена згідно положень Державного стандарту середньої освіти та затверджена і рекомендована Міністерством освіти і науки України. Головна мета курсу з «Географії» у 10 класі зводиться до формування в учня повноцінного уявлення про планету, її складові та їх вплив на середовище [31].

У 10 класі курс географії націлений на вивчення регіонів та країн. Головною задачею «Географії: регіонів та країн» є сформувати в учнів базу знань про організацію господарств різних регіонів та країн світу, їх економіку, політичний устрій та особливості тамтешніх населень.

Основна мета під час уроків географії у 10 класі полягає у висвітленні географічних особливостей різних регіонів світу на прикладі розгляду просторової організації економічної діяльності, враховуючи політичні, економічні, природні та соціальні чинники [31].

Для реалізації мети курсу «Географія: регіони та країни», необхідно вирішити наступні завдання [31]:

- Формування в учнів фундаментальних географічних уявлень;
- Висвітлення ролі географії, як науки у вирішенні соціальних, економічних та екологічних проблем світу;
- Розвиток всебічного мислення та здатності грамотно висловлювати думки, щодо подій, які відбуваються у світі;
- Створення середовища для колективної роботи під час наукових дослідів;

- Розвиток навичок з використання та застосування географічних джерел;
- Формування національної свідомості учня, виховання патріотизму та толерантного ставлення до інших країн та цінностей інших народів.

Навчальна програма «Географія: регіони та країни» складається зі вступу та шести розділів. У Вступі висвітленні завдання курсу, своєрідність сьогочасної політичної карти світу, проаналізовано головні проблеми, наслідки та перспективи розвитку світових процесів.

Навчальна програма з першого по п'ятий розділ націлена на інформування учнів з соціально – економічними чинниками та їх впливом на різні регіони світу. Вивчення шкільного курсу географії завершується шостим розділом, де висвітлені головні особливості геопросторового розташування України, її місце на світовій арені, міжнародні відносини, головні аспекти економіки з іншими країнами світу, проблеми і перспективи розвитку [31].

Варто зазначити, що представлений у навчальній програмі список країн не є обов'язковим для вивчення. У зв'язку з геополітичною ситуацією у світі, за вчителем закріплена можливість змінювати перелік країн для ознайомлення з учнями.

У 10 класі, переважну більшість матеріалу, яка представлена навчальною програмою, слід пропонувати на самостійне опрацювання учням. Оскільки, одним із головних завдань курсу є формування та заохочення до автономного опрацювання матеріалу. Це спонукає учнів до самостійного пошуку потрібної інформації, що неабияк сприяє формуванню відповідальної особистості. Під час виконання практичних робіт та вирішення географічних задач в учнів спостерігається активний розвиток навичок роботи з різноманітними географічними джерелами [31].

Навчальна програма з географії 10 класу передбачає виконання семи практичних робіт, з яких дві роботи в обов'язковому порядку повинні бути оцінені вчителем впродовж семестру. Як і з країнами для вивчення, у виборі тем для практичних робіт – за вчителем зберігається можливість змінювати. З наявного списку тем для досліджень, учень самостійно обирає дві теми, які повинен виконати впродовж навчального року та представити результати виконаної роботи перед вчителем. Такі завдання сприятимуть поліпшенню не лише базових знань з предмету географії, а й розвиватимуть самостійність, відповідальність, креативність та творчість. Значна частина програми з географії у 10 класі присвячена роботі з атласами та контурними картами, що в свою чергу розвиває в учнів можливість самостійно встановлювати зв'язки між певними подіями та їх наслідками. Це сприяє формуванню в учнів поняття про пізнання причин, усвідомлення їх утворення та результати [31].

Описана у програмі кількість годин, які відведені на вивчення кожної з тем – теж є приблизною. Оскільки, вчитель самостійно може визначати та змінювати встановлену кількість годин на ту чи іншу тему. Якщо, внаслідок розподілу лишаються вільні години, вчитель може використати цей час на додатковій інтерактивні заняття, або на узагальнення та закріплення пройдених тем [31]. Задля підвищення мотиваційної діяльності на уроках географії у старших класах пропонуються нестандартні види уроків. Найпопулярніші з них представлені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Найпопулярніші форми проведення уроків географії у старшій школі

Під час вивчення курсу «Географія: регіони та країни» передбачено два види контролю знань. Перший вид – поточний, здійснюється на регулярній основі в ході кожного уроку (усне чи письмове опитування). Другий вид – підсумковий – здійснюється при завершенні опанування розділу (контрольна робота) [31].

Активне впровадження оновлених навчальних програм з географії для 10 класу та затвердження сучасних стандартів освіти, які орієнтовані на європейські стандарти – активізують низку проблем, які пов’язані з застарілим та неактуальним наповненням підручників з географії [13].

Саме тому, переформування вмісту підручника з географії для 10 класу стає одним з пріоритетних завдань, які необхідно вирішити для поліпшення якості освіти в Україні. Оскільки, наповнення підручника напряму впливає на формування рівня географічних знань в учнів, що надалі позначається на багатьох сферах суспільства.

Отож, саме від якості вмісту географічних підручників у 10 класі залежить формування самостійної та відповідальної особистості, що є надважливим для старшокласника, який наразі проходить підготовку до майбутнього зовнішнього незалежного оцінювання з географії у наступному класі. Адже, підручник з географії у 10 класі – це одна з вагомих складових

навчального процесу, яка допомагає продемонструвати географічну картину світу, її особливості, тощо [15].

Український педагог Григорій Ващенко стверджував, що географічний підручник – це джерело уявлень про Землю, яке має відповідати певним вимогам, а саме [15]:

- Матеріал (Текст, який містить підручник повинен відповідати віковим особливостям учня, бути доступним для осмислення та опанування. Інформація у підручнику зобов'язана викладатись у логічній послідовності, а головні аспекти повинні виділятися на фоні основного тексту іншим кольором, або розміром шрифту) [14];

- Структура (Кожен параграф та нова тема у підручнику з географії має бути описана у чіткій послідовності, а саме : 1. Очікувані результати (мотивація), 2. Мета, 3. Виклад основного матеріалу, 4. Узагальнення та систематизація, 5. Висновки) [14];

- Ілюстративний матеріал (Підручник з географії повинен містити достатню кількість наочного матеріалу, який зобов'язаний відповідати тематиці розділу. Кожна глава підручника має включати в себе: атласи, карти (геофізичні, гідрологічні, кліматичні, ландшафті, адміністративні та економічні), фото (присутній фото-матеріал повинен бути розміщений лише у HD – якості і відповідати тематиці розділу), таблиці, діаграми) [14];

Для з'ясування відповідності чинним вимогам Державних стандартів освіти, мною було проаналізовано шкільний підручник з географії для 10 класу (Рівень стандарту) В.В. Безуглий, Г.О. Лисичарова 2018 рік.

Зовнішнє оформлення підручника має сучасний вигляд та відповідає тематиці предмету. Обкладинка зроблена з якісного картону, який запобігає ранній деформації. Якісь паперу посібника схвалено офтальмологами України. Сторінки мають однорідну структуру. Підручник складається зі Вступу та шести розділів і містить 196 сторінок основного тексту.

У підручнику наявна достатня кількість сучасного ілюстративного матеріалу, який відповідає віковим особливостям учнів. Наочний матеріал відповідає тематиці тексту та виконаний на професійному рівні без втручання редакторів для зображень. Присутня велика кількість відповідних фото у надвисокій якості. Також, підручник містить достатню кількість карт, діаграм і таблиць. Весь ілюстративний матеріал викладений послідовно, пронумерований та підписаний, задля кращого сприйняття та розуміння [20].

Інформаційна функція підручника з географії відповідає віковим потребам учнів у 10 класі належним викладом навчального матеріалу. Зміст відповідає сучасним вимогам та побудований у логічній і послідовній формі, яка є легкою та доступною для сприйняття учнів. Основний текст викладений у підручнику – спрямований на опанування матеріалу згідно навчальної програми. У кінці кожного розділу присутні рубрики з додатковою інформацією для роздумів, такі як, «Пригадайте», «Поміркуйте», «Варто до уваги», «Коротко про головне». Попри, сучасний підхід до змісту посібника з географії – навчальний матеріал у підручнику нині вважається не зовсім актуальним, оскільки підручник був надрукований у 2018 році. У зв'язку з цим, низка розділів потребує корегування та поновлення інформації.

У підручнику присутня достатня кількість матеріалу, що сприяє підвищенню мотиваційної діяльності учня. Рубрики «Давай зробимо!», «Спробуй знайди», «Цікавинка з мережі», «Для допитливих» - стимулюють учнів до самостійного пошуку інформації, розвиває інтерес до пізнання нової інформації та підвищує мотивацію до опанування навчального матеріалу. У рубриках також присутні прийоми емоційного впливу.

Вагому роль у підручнику відведено самостійній роботі старшокласника з навчальним матеріалом. Наприкінці кожної теми є спеціальна колонка, яка присвячена проблемним питанням розділу, на кшталт «Проблемні питання», «Поміркуймо разом».

Проаналізувавши підручник з географії за 10 клас (Рівень стандарту) В.В. Безуглий, Г.О. Лисичарова за 2018 рік ми дійшли наступних висновків:

- Зовнішнє оформлення підручника відповідає сучасним вимогам та не порушує нормативів, щодо оформлення;

- Ілюстративний матеріал у підручнику присутній у достатній кількості. Наявна велика кількість якісних карт, схем, фото та графіків. Весь наочний матеріал відповідає віковим особливостям учнів, викладений послідовно та пронумерований, задля покращення засвоєння матеріалу;

- Зміст та матеріал підручника відповідають віковим особливостям учнів. Теоретичний матеріал викладений логічному та послідовному порядку. Інформація подана у підручнику згідно навчальної програми. Проте, наявний матеріал не можна вважати актуальним, оскільки, підручник був випущений декілька років тому.

- У основному тексті підручника присутня достатня кількість матеріалу, що сприяє підвищенню мотиваційної та пізнавальної діяльності.

Отже, підручник та навчальна програма з географії за 10 клас є основною допомогою вчителя на шляху реалізації географічних знань. Оскільки, вчитель відіграє роль посередника між учнями та знаннями описаними у підручнику [13].

1.3. Особливості вивчення розділу «Азія» у 10 класі

Стрімкий розвиток глобалізаційних процесів призводить до значних змін, зокрема у сфері освіти. Застарілі педагогічні підходи не лише вичерпали себе, а й негативно впливають на опанування освітнього матеріалу в умовах сучасності, що неабияк позначається на майбутньому учнів. Нині, суспільство потребує освічених громадян, які зобов'язані орієнтуватись у соціально – економічних процесах світу.

Задля цього у старшій школі на уроках географії вивчають «Географію регіонів та країн світу», оскільки він націлений на формування в учнів цілісної соціально – економічної картини світу [22].

Шкільний курс географії у 10 класі продовжує формувати в учнів базові знання про господарства різних регіонів та країн світу, особливості їх географічного положення та його вплив на сфери діяльності, своєрідність економік, релігій, проблем та перспектив розвитку. Опанування курсу «Географії: регіони та країни світу» - розширює геопросторове мислення в учнів, що покращує здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у географічних процесах [22].

На опанування шкільного курсу географії у 10 класі (рівня стандарту) виділяється п'ятдесят дві години, тобто півтори години на тиждень. Навчальна програма курсу складається зі вступу та шести розділів на які відведена різна кількість годин [22]. Детальніше про відведену кількість годин на кожен розділ зображено на рис.1.3.

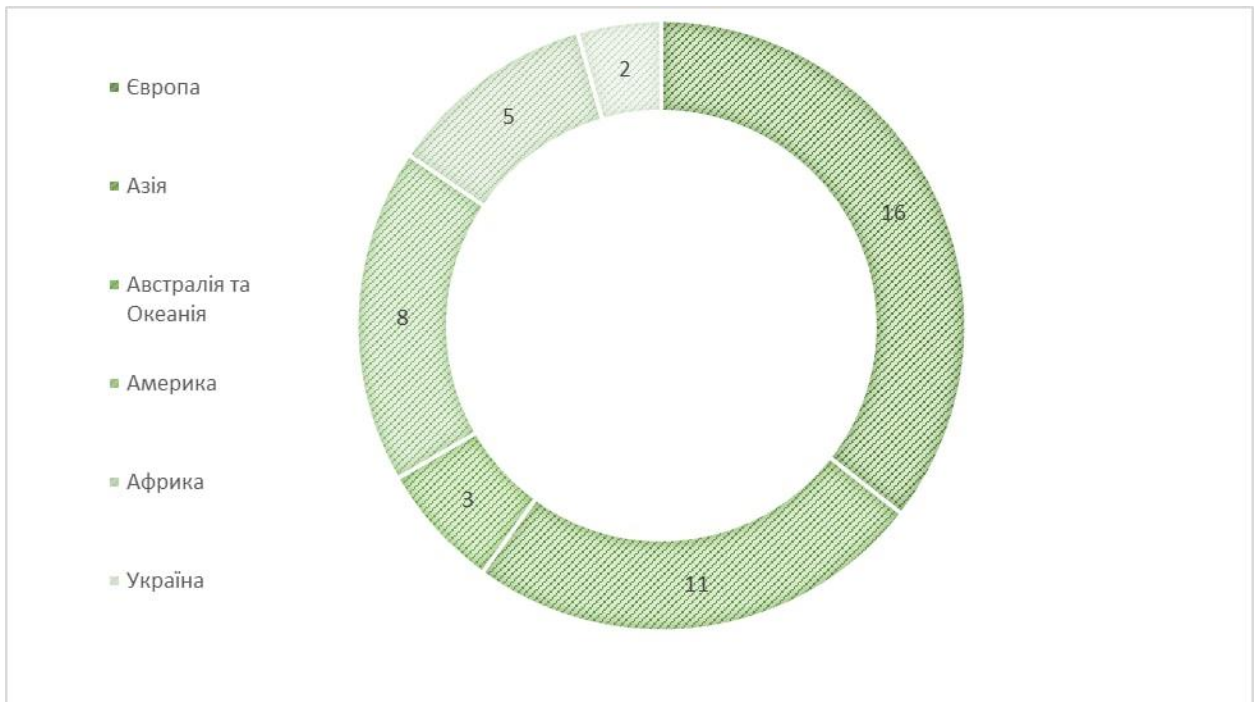

Рис.1.3. Розподіл годин на вивчення кожного розділу, згідно чинної навчальної програми з географії

Варто зазначити, що вивчення кожного розділу схематично поділяється на дві частини. Перша – це характеристика геологічних особливостей країн, а друга – висвітлює економіко – географічні аспекти [22].

Згідно навчальної програми, на вивчення розділу «Азія» на уроках географії у 10 класі – відведено 11 годин, що являє собою близько 25% загально відведеного часу на опанування усього курсу. Сам розділ складається з шести тем, які детальніше зображені на рис.1.3. [2]

Рис.1.3. Теми розділу «Азія» та кількість годин на їх розгляд

Вивчення розділу «Азія» розпочинається з загального огляду регіону. Під час проходження першої теми, а саме «Азія: Економіка – географічне положення» - вчителю необхідно продемонструвати учням особливості географічного розташування та інформацію про склад регіону. Велику увагу при розгляді даної теми слід приділити проблемам, які стосуються збройних конфліктів та відносинам з іншими країнами, оскільки це сприяє загальному розвитку особистості. В умовах сучасності, одним з першочергових завдань вчителя – є формування причинно – наслідкових зв'язків в учнів. Що у свою чергу допомагає учневі встановлювати зв'язок між подіями, що трапляються у світі, їх генезисом та наслідками.

У процесі вивчення теми «Азія: Природні умови» - велика увага приділяється розгляду природним ресурсам, які містить регіон. Опанування цієї теми є надважливим завданням для учнів, оскільки ця інформація має вагомим значення для геопросторової орієнтації учня життєдіяльності населення регіону. Інформація про мінерально – сировинну базу – дає змогу оцінити проблеми та перспективи раціонального використання сировини. Знання про особливості земельних ресурсів регіону надає можливість

орієнтуватись у розташуванні господарських об'єктів та особливостям підходів до вирішення земельних реформ. Обізнаність у питаннях використання водних та лісових ресурсів – допомагає учневі опанувати цінність збереження навколишнього середовища та раціонального використання [24].

У ході викладання теми «Азія: Природні умови», вчителю варто надавати перевагу використанню під час уроків інформаційно – комунікаційних технологій. Презентації, - фото, - відеоматеріал та електронні джерела допомагають опанувати велику кількість матеріалу за короткий час. Використання ІКТ на уроках географії під час вивчення розділу «Азія» сприяє не лише успішному засвоєнню навчального матеріалу, а й підвищенню мотиваційної діяльності. Оскільки, навчальна програма не передбачає виділенню великої кількості часу на вивчення даної теми – доцільно буде застосовувати нестандартні форми уроків. Для опанування «Азія: та природні умови» варто доречно буде застосувати: «урок – конференцію», «урок – круглий стіл» [22].

Під час розгляду економіки Азії, вчителю необхідно приділяти увагу організаційним моментам. На превеликий жаль, на уроках географії переважає фронтальна форма навчання, яка не передбачає роботу в парі, а являє собою сухий виклад матеріалу від вчителя без індивідуального пояснення учням.

Така організація призводить до відставання учнів з середнім рівнем знань. Саме тому, у ході розглядання економіки – слід залучати дітей до роботи в парах. Подібна тактика повинна стосуватись і домашніх завдань. Необхідно відмовитись від репродуктивного підходу до домашньої роботи, а інтегрувати навчання з творчістю. Позитивний вплив на опанування матеріалу здійснюють завдання, які спрямовані на прикладання творчих зусиль (стінгазета, презентація) [22].

У процесі розгляду країн Азії, а саме: Японії, Китаю та Індії, доцільним буде зробити акцент на культурні звичаї азійської частини світу. Оскільки, розгляд та опанування розмаїття культур та людської діяльності у різних куточках планети – збільшує філантропічний потенціал географії [22].

Вивчення розділу «Азія» завершується виконанням практичної роботи. Оскільки, вони є невіддільною частиною навчального процесу географії та допомагають узагальнити та систематизувати опановані знання з пройденої теми. Тривалість виконання практичної роботи визначається вчителем. Для порівняння продовольчого кошика азійських країн – учням буде вдосталь 30 хв. від загальної кількості уроку [22].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Школа – це місце здобуття досвіду та знань, які учні застосовуватимуть протягом усього свого життя. Структура освітнього процесу складається з 3 ступеней. Старша школа – це останній ранг середньої базової освіти. Старшою школою прийнято вважати 10-11 класи. Саме у цей проміжок часу завершується остання фаза здобуття повної середньої освіти та формування свідомості учнів

Період старшої школи охоплює підліткову стадію зростання дитини. На цьому етапі спостерігається інтенсивний психологічний та фізичний розвиток, що неабияк впливає на навчальний процес.

Однією з найбільш характерних ознак психічного становлення підлітка є стрімке прагнення до самостійності. У цей період збільшується здатність концентрування уваги на поставленій задачі та самостійного опрацювання нового навчального матеріалу. Саме тому, у старшій школі, педагогу необхідно враховувати вікові особливості учнів та надавати перевагу самостійному типу навчальної роботи. У першу чергу, це необхідно для встановлення ресурсів розвитку підлітків. В подальшому це допоможе вчасно скорегувати освітній потенціал учня у правильне русло і не схибити.

Найбільш негативний вплив на вивчення та засвоєння матеріалу учнями під час уроків географії чинить саме критика вчителя. Така модель поведінки вчителя розвиває у дітей почуття провини, яке негативно відображається не лише на уроках географії, а й в усіх сферах життя.

Сучасному та прогресивному педагогу потрібно орієнтуватись на новітню систему підходу до навчання. Така тактика поведінки вчителя допоможе налагодити «клімат» у колективі та вибудувати дружлюбні стосунки з учнями.

Для підвищення мотиваційної діяльності учнів під час уроків географії у 10 класі, вчителю необхідно дотримуватись дружлюбної атмосфери під

час уроків, брати до уваги пропозиції учнів та надавати перевагу нестандартним формам проведення уроку.

У старшій школі курс «Географія» закінчує опанування базових знань з географії у загальноосвітніх навчальних закладах. У 10 класі курс географії націлений на вивчення регіонів та країн. Головною задачею «Географії: регіонів та країн» є сформувати в учнів базу знань про організацію господарств різних регіонів та країн світу, їх економіку, політичний устрій та особливості тамтешніх населень.

Основна мета під час уроків географії у 10 класі полягає у висвітленні географічних особливостей різних регіонів світу на прикладі розгляду просторової організації економічної діяльності, враховуючи політичні, економічні, природні та соціальні чинники.

Навчальна програма «Географія: регіони та країни» складається зі вступу та шести розділів. У Вступі висвітленні завдання курсу, своєрідність сьогочасної політичної карти світу, проаналізовано головні проблеми, наслідки та перспективи розвитку світових процесів.

Від якості вмісту географічних підручників у 10 класі залежить формування самостійної та відповідальної особистості, що є надважливим для старшокласника, який наразі проходить підготовку до майбутнього зовнішнього незалежного оцінювання з географії у наступному класі. Адже, підручник з географії у 10 класі – це одна з вагомих складових навчального процесу, яка допомагає продемонструвати географічну картину світу, її особливості, тощо

Отже, підручник та навчальна програма з географії за 10 клас є основною допомогою вчителя на шляху реалізації географічних знань. Оскільки, вчитель відіграє роль посередника між учнями та знаннями описаними у підручнику. Велику увагу при розгляді теми «Загальний огляд Азії» слід приділити проблемам, які стосуються збройних конфліктів та

відносинам з іншими країнами, оскільки це сприяє загальному розвитку особистості.

У ході викладання теми «Азія: Природні умови», вчителю варто надавати перевагу використанню під час уроків інформаційно – комунікаційних технологій. Презентації, - фото, - відеоматеріал та електронні джерела допомагають опанувати велику кількість матеріалу за короткий час.

Під час розгляду економіки Азії, вчителю необхідно приділяти увагу організаційним моментам. На превеликий жаль, на уроках географії переважає фронтальна форма навчання, яка не передбачає роботу в парі, а являє собою сухий виклад матеріалу від вчителя без індивідуального пояснення учням.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «АЗІЯ» У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

2.1. Застосування методів навчання в шкільному курсі географії 10 класу

Реалії сьогодення диктують нам нові правила та задачі, зокрема у сфері освіти. У сучасному світі, одним з найголовніших завдань, які постають перед загальноосвітнім навчальним закладом та вчителем – це всебічно розвинута, самостійна та реалізована особистість. Саме тому, перед сучасним педагогом постають 2 надважливі задачі, а саме:

- Передати учням необхідний діапазон географічних знань під час уроків та посприяти їх успішному засвоєнню;
- Сприяти формуванню свідомої, освіченої, самостійної та креативної особистості, яка здатна відстоювати свою точку зору у суспільстві і сприяти його покращенню.

Успішна реалізація цих завдань можлива лише за умов зацікавленості учня у навчальному процесі. Задля цього вчителю необхідно сприяти піднесенню зацікавленості до географії. Адже, високий пізнавальний інтерес учня до уроку сприяє не лише підвищенню мотивації навчальної діяльності, а й впливає на розвиток важливих психофізіологічних процесів [6].

Саме від тандему професійних навичок педагога та доцільного застосування методів навчання в шкільному курсі географії у 10 класі – залежить ефективність освіти [17].

На сьогоднішній день існує величезне розмаїття навчальних методів, які спрямовані урізноманітнити навчальний процес та змотивувати учня на опанування географічних знань. Чим більше педагог застосовує навчальних методів та прийомів – тим ефективніше учні опановують інформацію [6].

Нині, налічується значна кількість класифікацій методів навчання. Загальноприйнятою у педагогіці вважають класифікацію, яка була запропонована видатним педагогом Лернером Ісаком Яковичем та дидактом

Скаткіним Михайлом Михайловичем. Ця класифікація містить 4 педагогічні методи, а саме [12]:

- Інформаційно – рецептивний метод. Сутність цього методу полягає у подачі учителем інформації з допомогою ілюстративних матеріалів і засвоєнням з боку учнів. Ефективність методу заключається у тому, що під час прослуховування повного спектру інформації про певний об'єкт чи процес і паралельно споглядаючи його за допомогою наочних і схематичних матеріалів – в учня формується уявлення про цей процес, або об'єкт (зовнішній вигляд, його характеристика). Вважається універсальним методом, оскільки може використовуватись, як для ознайомлення учнів з матеріалом так і для узагальнення і систематизації знань з раніше пройденої теми;

- Репродуктивний метод. Являє собою відтворення учнями уже відомого алгоритму дій, який раніше пояснював вчитель у підході до вирішення нових задач. Ефективність цього методу полягає засвоєнні знань через багаторазове відтворення. Вважається одним з найекономніших за часом, оскільки допомагає опанувати велику кількість інформації за короткий термін. Цей метод впливає на розвиток причинно – наслідкових зв'язків, але гальмує розвиток творчих навичок та креативності, адже навчальний процес зводиться до відтворення;

- Метод проблемного викладу. Завдяки цьому методу в учнів розвивається творчий підхід до вирішення поставлених задач, оскільки, сутність підходу полягає у самостійному пошуку шляхів вирішення. Вчитель демонструє проблему і напрямок її вирішення, завдяки чому учні навчаються встановлювати власну послідовність дій, які допоможуть розв'язати цю проблему. Метод проблемного викладу не рекомендується застосовувати при опануванні нових тем, тому що в учнів ще не сформований вищезгаданий алгоритм дій. Доцільним вважається використання при опануванні теорій, або законів;

- Евристичний метод. Цей метод слугує своєрідним розвитком творчих навичок під час уроків географії. Сутність полягає у пошуку проблеми, або її ознак з допомогою наочних матеріалів та навідних питань вчителя. Педагог допомагає учням у з'ясуванні генезису проблеми та можливих шляхах вирішення.

Варто зазначити, що методи навчання класифікуються на: словесні, наочні та практичні. До групи словесних методів належать: бесіди, розповіді, диспути та лекції [8].

Головна фішка словесних методів навчання географії полягає в усному викладі навчального матеріалу, який засвоюється під час прослуховування учнями. Одним найефективніших словесних методів вважають бесіду. Бесіда – це одна з форм контактування вчителя з учнями з метою передачі навчального матеріалу. Для успішної реалізації бесіди, необхідно дотримуватись певної структури, а саме: низки послідовних питань у результаті яких буде досягнута мета уроку та обов'язковий підсумок. Важливими аспектами використання бесіди на уроках географії є: застосування ілюстративних матеріалів та врахування загального рівня знань учнів, задля відповідного підбору завдань та запитань. Перевагою цього словесного методу навчання – є економія часу. Адже, за обсягом – бесіда не повинна бути тривалою. Під час проведення бесіди існують різні варіації діалогу. Питання можуть задаватись, як вчителем так і учнем. Як наслідок – утворюється діалог між вчителем та учнем, або безпосередньо лише між учнями. Запитання, котрі лунають у ході діалогу можуть мати різний характер. Найпопулярнішим є інформаційний. Завдяки цьому характеру питань учням повідомляється навчальний матеріал. При застосуванні проблемного характеру питань – учні розвивають абстрактне мислення. У дидактиці виділяють три типи бесіди, які вчитель може використовувати під час уроків географії. Перший тип – відтворюючий. Доречно використовувати перед самостійними роботами з метою фіксації пройденого навчального

матеріалу. Другий тип бесіди – систематизуючий. Цей тип доцільно застосовувати при завершенні вивчення теми, або розділу з метою узагальнення та систематизації знань. Третій тип – евристичний. Він призначений для формування та розвитку творчих навичок та абстрактного типу міркування в учнів на уроках географії [8];

Наступним словесним методом є розповідь. Розповідь – це переказ інформації, яка містить конкретні факти та може бути реалізована учнем, або вчителем. Для успішного засвоєння інформації, розповідь повинна мати емоційний посил та послідовність у викладі фактів. Під час розповіді доцільним буде застосування ілюстративного матеріалу та цитат, які стосуються теми. У цьому словесному методі навчання відсутній обмін питань між учнями та педагогом. Ефективність розповіді залежить від двох факторів, а саме: від педагогічної майстерності та обсягу знань вчителя та дотримання структури розповіді. Розповідь варто використовувати під час вивчення географічних тем, які висвітлюють географічні відкриття, або особливості населення регіонів та країн. Перевагою описаного словесного методу є економія урочного часу, оскільки, тривалість розповіді не повинна переважати 20 хвилин [8].

Диспут – публічний процес, у ході якого учні висловлюють свої думки з приводу певної теми. У структурі диспуту присутні частки діалогу та власних думок. Завдяки діалогічним моментам у диспуті – з'являється емоційний посил, який демонструє негативне, або позитивне ставлення до обговорюваного явища. Прояви монологу додають логічність міркуванням. При застосуванні диспутів під час уроків з географії в учнів формується здатність спокійно, виважено з застосуванням доцільних аргументів відстоювати власну думку у суспільстві та толерантно ставитись до протилежних міркувань, що неабияк необхідно для формування освіченої особистості [18].

Лекція – найпопулярніша форма проведення уроків географії у старшій школі. Найкраще підходить для висвітлення теоретичного матеріалу. Ефективність лекцій насамперед залежить від педагогічної майстерності та ретельності підготовки матеріалу до уроку [8].

За рекомендацією розробленої методики, використання словесних методів навчання є найбільш доцільними під час вивчення таких тем з розділу «Азія», як: «**Фізико – географічне положення Азії**» та «**Економіка Азії**» (оскільки ці теми містять обширну кількість матеріалу, яку учні краще засвоюють у ході диспуту між вчителем та однокласниками, або прослуховуванню та конспектуванню інформації у ході лекції чи розповіді).

До наступного типу методів навчання належать – наочні. У широкому розумінні сутність наочних методів полягає в опануванні інформації шляхом споглядання ілюстративних матеріалів та прослуховування інформації. До наочних методів навчання відносять: демонстрацію, ілюстрування та спостереження. Одним з найефективніших є демонстрація. На відміну від ілюстрування, де вчитель супроводжує розповіддю статичне зображення, демонстрація – являє собою показ динамічних об'єктів. Для ефективного опанування навчального матеріалу за допомогою демонстраційних засобів наочності, вчителю необхідно дотримуватись певних правил. Сам об'єкт повинен бути у вільному доступі для усіх учнів. Важливим аспектом демонстрації є звуковий супровід відповідною інформацією. Це може здійснюватися завдяки аудіо програвачам, або усної розповіді вчителя. За тривалістю – демонстрація не повинна займати багато часу [34].

Успішне опанування шкільного курсу з географії у 10 класі є неможливим без застосування ілюстративних матеріалів. За допомогою атласів, зображень представників флори та фауни різних регіонів світу, фотоматеріалів та діаграм – учень вдало засвоює географічний матеріал та розвиває уяву. Ефективність цього наочного методу залежить від дотримання певної інструкції, а саме: ілюстрація повинна відповідати тематиці уроку та

знаходитись в полі зору всіх учнів. Обов'язковим є інформаційний супровід. Адже, наочні методи навчання реалізуються лише за одночасного поєднання зорових та слухових відчуттів [34].

Найбільш використовуваним серед учнів та вчителів на уроках рахується метод спостереження. Цей метод потребує зусиль, адже планове споглядання конкретного об'єкта з певною ціллю вимагає неабиякої терплячості. Застосування цього методу доцільне під час практичних робіт з географії, завдяки чому учень не лише опанує певний спектр інформації, а й вдосконалить навички спостереження та уважності. За тривалістю спостереження може бути тривалим і нетривалим. Наприклад спостереження за погодою, яке учні проводять протягом усього навчального року і фіксують результати у спеціальний зошит. За призначенням спостереження можуть бути для широкої аудиторії (для усього класу) і персональним (для кожного учня окреме завдання) [34].

За рекомендацією розробленої методики, використання наочних методів навчання є найбільш доцільними під час вивчення таких тем з розділу «Азія», як: **«Фізико – географічне положення Азії»**, **«Природні умови Азії»**, **«Країни Азії: Китай, Японія та Індія»** (картографічні зображення регіонів Азії, природно – ресурсний потенціал, склад населення та визначні пам'ятки культури).

Завершують представлену класифікацію – практичні методи навчання. До них відносять вправи та практичні роботи. Вправа – це систематичне відтворення певного алгоритму дій у результаті якого в учня формуються певні навички. На сьогодні, існує декілька різновидів вправ. Найпопулярнішими на уроках географії у 10 класі виступають усні та письмові вправи.

За рекомендацією розробленої методики, використання практичних методів навчання є найбільш доцільними під час завершення вивчення тем з розділу «Азія». Усні вправи доречно використовувати на початку уроку для

узагальнення знань з попереднього уроку, або перевірки опрацювання параграфу. Письмові вправи доцільно поєднувати з творчістю. Результати виконаних вправ перевіряє вчитель, але можливі винятки. Доцільним буде запропонувати учням оцінити правильність виконання вправ у сусіда по парті. Це спонукатиме учнів до відповідальності. Практичні роботи є невід'ємною частиною шкільного курсу з географії. Вони сприяють узагальненню пройденого матеріалу, самостійного опрацювання та розвитку низки навичок, які необхідні для освіченої людини. Завдяки практичним роботам, учні вчаться застосовувати вже отримані знання на практиці [8].

2.2. Засоби навчання географії у старшій школі

У широкому розумінні, засоби навчання розглядають, як фізичні і нематеріальні предмети, які застосовує вчитель у ході викладання шкільного курсу з географії, задля опанування географічних знань та формування нових здібностей та умінь учнів. За допомогою засобів навчання в учнів вдосконалюється геопросторове та абстрактне мислення та краще засвоюється навчальний матеріал.

З цієї причини, на сьогоднішній день існує велике розмаїття засобів навчання географії. Перш за все, це пов'язано з високою ефективністю їх використання у навчальному процесі та полегшенні у досягненні педагогічних задач для вчителя.

На сьогоднішній день представлена обширна кількість класифікацій засобів навчання. Проте, враховуючи широту діапазону існуючих засобів навчання з географії – доцільним поділяти за їх функціоналом. А саме [9]:

- Наочні засоби. У широкому розумінні, наочними засобами навчання рахуються ті, які сприймаються учнем за допомогою двох органів чуття, а саме: зору і слуху. До найпопулярніших наочних засобів, які використовує вчитель під час уроків географії, можна віднести: географічні плакати, атласи, фото. До менш використовуваних належать: гербарії, колекції мінералів, ґрунтів та опудала тварин. Важливим аспектом у використанні даного засобу навчання є словесний супровід. Він може бути здійснений за допомогою розповіді вчителя, або аудіо носія (аудіо програвач). Використання наочних засобів навчання у шкільному курсі географії у старшій школі – сприяє розвитку пізнавальної сфери, самостійності, спостережливості, посилює уважність, зорову та слухову пам'ять учня. За рекомендацією розробленої методики, використання наочних засобів навчання є найбільш доцільними під час вивчення таких тем з розділу «Азія», як: **«Фізико – географічне положення Азії»**, **«Країни Азії»**:

Японія, Китай та Індія». Оскільки, акцент на наочності (карта, фото) розвиває уяву учнів та допомагає візуально запам'ятати адміністративні кордони країн, їх розташування у просторі, сусідні держави, моря та океани, якими омивається та чи інша територія, а словесний супровід (аудіо програвач) у поєднанні з наочними матеріалами – допомагає закріпити асоціативну ланку в учнів;

- Друковані засоби. До таких засобів відносять: навчальні підручники, географічні довідники, діаграми, схеми. Застосовуючи друковані засоби навчання у ході уроків географії – вчитель сприяє формуванню і розвитку географічної картини світу учня. За рекомендацією розробленої методики, використання друкованих засобів навчання є найбільш доцільними під час вивчення таких тем з розділу «Азія», як; **«Фізико – географічне положення Азії», «Природні умови Азії», «Економіка Азії», «Країни Азії: Японія, Китай та Індія».** Завдяки навчальному довіднику – учень має змогу самостійно віднайти потрібну інформацію, що сприяє розвитку самостійності та кращому опануванню знань, а такий навчальний засіб, як діаграми та схеми доцільно використовувати під час розгляду економіки країн, які дають інформацію про стан споживання чи виробництва товарів у країні (з чого можна робити висновки про проблеми та перспективи розвитку секторів економіки) також завдяки діаграмам можна розглянути ситуації, пов'язані з міграційними процесами в країні, складом населення, і тд;

- Технічні засоби. Цей засіб реалізується за допомогою цифрових носіїв географічної інформації, яку вчитель використовує задля полегшення та поліпшення навчального процесу з географії. До технічних засобів належать: проектор, телевізор, касетний запис, принтер. Ефективність використання під час уроків технічних засобів вимагає педагогічної майстерності. Оскільки, успішне опанування географічним матеріалом завдяки цьому засобу навчання можливе лише за умов доцільного застосування ТЗ під час уроку та врахування технологічної обізнаності

педагога. Завдяки використанню технічно – інформаційних засобів на уроках географії у старшій школі – вчитель сприяє самостійності учня та позитивно впливає на формування творчих здібностей, підвищує мотивацію до навчання, розвиває комп'ютерну грамотність учня. За рекомендацією розробленої методики, використання технічних засобів навчання є найбільш доцільними під час вивчення таких тем з розділу «Азія», як: **«Фізико – географічне положення Азії»**, **«Природні умови Азії»**, **«Економіка Азії»**, **«Країни Азії: Японія, Китай та Індія»**. Завдяки проектору під час вивчення даних тем, вчитель має змогу продемонструвати великий обсяг інформації в досить короткий термін.

- Інструментальні засоби. Ці засоби найчастіше використовуються на практичних роботах та темах, які спрямовані на вимірювання певних показників. До інструментальних засобів найчастіше відносять: компас, термометр, барометр, флюгер, гігрометр. Застосування інструментальних засобів навчання у ході вивчення географії у старшій школі – розширює уявлення учня про географічні явища та об'єкти, сприяє використанню опанованих навичок та знань на практиці. За рекомендацією розробленої методики, використання інструментальних засобів навчання є найбільш доцільними на практичних роботах опісля вивчення таких тем з розділу «Азія».

Проаналізувавши класифікацію засобів навчання географії та їх вплив на навчальний процес та особистісний розвиток учнів, ми дійшли наступних висновків [9]:

- Засоби навчання допомагають учням поліпшити опанування географічних знань;

- Використання навчальних засобів на уроках географії сприяє підвищенню мотиваційної діяльності учня та формуванню низки навичок, які необхідні для освіченої особистості;

- Використання засобів навчання допомагає охопити великий обсяг географічного матеріалу за короткий проміжок часу;

- Технічний різновид засобів навчання полегшує навчальний процес для вчителя;

Отже, від успішної реалізації навчального процесу географії у старшій школі залежить насамперед, не лише опанування шкільного курсу, але й формування навичок та умінь, які притаманні всебічно розвинутій особистості. Насамперед, цьому сприяє застосування навчальних засобів географії. Їх дієвість напряду залежить від дотримання низки вимог, а саме [9]:

- Навчальні засоби повинні відповідати вимогам навчальної програми з географії 10 класу;

- Будь-який вид навчального засобу зобов'язаний відповідати віковим особливостям учнів та рівню їх розвитку;

- Для успішного використання навчального засобу – школа повинна бути оснащена відповідною матеріальною базою;

- Реалізація певних видів навчальних засобів потребує високого рівня педагогічної майстерності та технологічної грамотності вчителя.

2.3. Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з географії в старшій школі

Шкільний курс географії у старшій школі відіграє вагомую роль у формуванні поглядів на навколишнє середовище та ролі людини у ньому. Оскільки, навчальна програма з географії передбачає не лише опанування інформації про фізико-географічне положення та соціально-економічні особливості регіонів світу, а й формує в учня толерантне відношення до іноземних традицій та культур, філантропічний погляд на різні прошарки населення та любов до власної держави. Від якості та широти цієї системи роздумів залежить не лише власний світогляд, а й майбутня роль учня у суспільстві [25].

З огляду на вимоги сучасності, система шкільної освіти зазнала чималих змін. На сьогоднішній день, основні завдання загальноосвітніх навчальних закладів були переорієнтовані з репродуктивного опанування матеріалу в всебічний розвиток та виховання учня. Оскільки, суспільство потребує особистостей нового формату, яким притаманно:

- творчо та креативно мислити у підході до вирішення задач;
- вміти відстоювати свою позицію у суспільстві;
- вдосконалювати набуті навички та здібності;
- розширювати свій світогляд;
- самостійно та зважено підходити до поставлених завдань.

Стрімкий розвиток суспільства та його нові потреби зумовили модернізацію шкільної освіти, яка ґрунтується на нових поглядах у підході до організації освітнього процесу. Оскільки, головним завданням школи на сьогодні є формування самостійної та освіченої особистості, яка здатна аналізувати та застосовувати отриману інформацію на практиці. Саме тому, освітній заклад повинен не лише надавати певний обсяг знань для учня, а й навчити його використовувати набуті уміння та навички у повсякденному житті. З цієї причини, в останні декілька років у школах впровадили

компетентнісний підхід до навчального процесу. Цей підхід полягає у опануванні шкільного матеріалу через постановку проблемних питань. Завдяки цьому, в учня формується низка корисних для подальшого життя навичок. Проте, нових підхід до навчального процесу, потребує низки змін не лише у підході до викладення шкільного матеріалу, а й при підході до оцінюванні навчальних досягнень з географії. Наразі, при оцінці навчальних результатів з географії – вчитель повинен орієнтуватись на досягнення учня, а не на кількість його фіаско [7].

Наприкінці розділу «Азія» необхідно з'ясувати рівень знань учнів та якість опанування пройденого матеріалу. Для перевірки знань доцільно застосовувати розроблене контрольне тестування, яке спрямоване на встановлення причинно – наслідкових зв'язків у географічному матеріалі з розділу «Азія» та узагальненні опанованих знань.

Таблиця 2.3.

Контрольне тестування з розділу «Азія»

I РІВЕНЬ (4 бали)

Завдання з №1 по №8 оцінюються у 0,5 бали

1. Історично, назва Азія в перекладі з давньо сирійського означає (схід);
2. Азія – посідає (№1) місце за розміром території у світі;
3. Територія Азії, омивається (4) океанами;
4. На території Азії, розташована найвища точка (Джомолунгма) та найнижча (Маріанська);
5. Найбільшими річками Азії є: (Янцзи, Амур, Єнісей, Лена, Ганг);
6. Найглибшим озером світу, котре розташоване на території Азії – є (Байкал);
7. На півночі Азії переважає (арктичний) клімат, на сході (субтропічний), заході (субтропічний та тропічний) та півдні (тропічний, субекваторіальний та субтропічний);

8. Азія посідає перше місце в світі за запасами таких корисних копалин, як **(олово, нікель, кобальт, мідь, барит)**;

II РІВЕНЬ (5 балів)

Завдання з №9 по №13 оцінюються у 1 бал

9. Валовий внутрішній продукт за величиною посідає **(№2)** у світі;
10. Найбільші економіки Азії, присутні у таких країнах, як **(Китай, Японія, Індія, Південна Корея та Індонезія)**;
11. Азія – є **(найбільш)** заселеним регіоном світу;
12. Серед населення, переважна більшість людей відноситься до **(жовтої та білої)** раси;
13. Азія поділяється на такі регіони: **(Північно-Східна, Західна, Південна, Південно-Східна, Центральна та Східна)**

III РІВЕНЬ (3 бали)

Завдання з №14 та №15 оцінюються у 1,5 бали

14. Найпоширенішими мовами на території Азії є: **(бенгальська, корейська, китайська та іврит)**;
15. На території Азії, переважають такі релігії, як: **(іслам, буддизм та християнство)**;

На сьогоднішній день, існує система компетентностей, яка складається з трьох шаблів. Перший шабель – предметний. Предметний шабель формується завдяки використанню під час уроків географії засобів навчання. Другий шабель – міжпредметний. Цей рівень компетентності характеризується умінням розбиратись у різних сферах діяльності, завдяки набутим під час уроків навичкам. Третім шаблем виступає ключова компетентність. Третій шабель формується завдяки симбіозу предметної та міжпредметної проінформованості. Завдяки чому, учень володіє низкою компетентностей, які допоможуть реалізуватись у майбутньому. Рівень обізнаності учня формується під час навчального процесу і визначається при оцінюванні навчальних досягнень [7].

Варто зазначити, що при оцінці освітніх здобутків з географії, необхідно зважати на персональні властивості учнів. Враховуючи нововведення в системі оцінювання у зв'язку з застосуванням компетентнісного підходу у навчальному процесі – на поточний бал впливає не кількість опанованого матеріалу, а здатність доцільного використання набутих географічних знань на практиці [7].

При оцінюванні навчальних здобутків з географії у старшій школі, варто зважати на [3]:

- грамотність та інформативність викладу відповіді на поставлене питання;
- рівень роботи з географічними джерелами знань;
- здатність встановлювати причинно – наслідкові зв'язки у глобальних географічних процесах.

Враховання вище зазначених принципів сформувало систему оцінювання навчальних досягнень учнів, яка складається з чотирьох ступеней, а саме: початкового, середнього, достатнього та високого [7].

Перший рівень навчальних досягнень іменується, як початковий. Це найнижчий рівень, який характеризується значним апатичним ставленням учня до опанування географічних знань. Рівень знань учня рахується початковим, якщо [3]:

- Старшокласник, або старшокласниця володіє лише елементарними географічними поняттями;
- Старшокласник, або старшокласниця може віднайти на карті потрібний об'єкт завдяки підказкам вчителя;
- Старшокласник, або старшокласниця дає обтічну та поверхневу відповідь на запитання, завдяки підказкам вчителя;

Учні, яким притаманний початковий рівень географічних знань здебільшого мають неадекватну самооцінку. Необ'єктивний погляд на свої можливості – неабияк впливає на навчальний процес. Занижена самооцінка

не дозволяє учневі розвиватись та в повній мірі виражати свою думку серед колективу. Серед учнів, котрим притаманний низький рівень навчальних досягнень і низька самооцінка – нерідким явищем є випадки, коли старшокласник володіє достатньою базою знань, але в силу своєї невпевненості не здатен демонструвати свої результати. Що в свою чергу – не дає вчителю можливості оцінити учня по достоїнству. Переоцінка своїх знань також несе негативний вплив на опанування географічних знань. Коли учень веде себе зухвало та гордовито по відношенню до вчителя та власних розумових здібностей це неабияк впливає на опанування знань. Низький рівень географічної проінформованості у поєднанні з завищеною самооцінкою не дають учневі об'єктивно оцінити свої можливості. Такий учень може братись за складні для його розумового сприйняття завдання та потерпати фіаско від незнання. Як наслідок, учень покидає взяте ним раніше завдання і не бажає повторювати подібне у майбутньому. Відповідно, прагнення розвиватись та надолужити освітні пробіли – відсутнє. Зазвичай, вони дуже рідко відвідують уроки. Це може траплятись з різних причин, проте найпоширенішою з них – є небажання та незацікавленість у вивченні предмету. Втім, не завжди вдається уникати походів до школи і під час уроків такі учні досить пасивні, ніколи не намагаються виділитись з-поміж інших та брати активну участь у процесі навчальної діяльності. Для перебуванні на уроці – обирають останні парті, щоб не привертати до себе вчительської уваги. Характерною рисою учнів з початковим рівнем навчальних досягнень з географії є невиконання домашніх та додаткових завдань. Вони не опрацьовують матеріал пройдених параграфів, та не надто зацікавлені у виконанні додаткових завдань, які спрямовані на розвиток творчих здібностей. Під час практичних робіт не завжди можуть знайти необхідну інформацію, яку вимагає завдання. Складнощі для таких учнів виникають на порожньому місці. Такі учні мають певні складнощі при виконанні елементарних географічних завдань. Оскільки, вони не володіють

елементарними навичками самостійності та не підтримують дружні стосунки з колективом, який міг би допомогти. Завдання початкового рівня вони можуть виконувати лише завдяки допомозі вчителя.

Другий рівень навчальних досягнень учня – середній. Середній рівень знань є найпоширенішим явищем серед учнів старшої школи. Рівень знань учня рахується середнім, якщо [3]:

- Старшокласник, або старшокласниця частково володіє основними географічними поняттями;
- Старшокласник, або старшокласниця з певними труднощами може віднайти на карті певний географічний об'єкт та дати йому базову характеристику;
- Старшокласник, або старшокласниця може дати відповідь на поставлене питання за допомогою підручника, або орієнтуючись на географічну карту.

Учні з середнім рівнем географічних знань – є найпоширенішим явищем у старшій школі. Серед таких учнів також спостерігається проблеми з самооцінкою, проте, значно менше, аніж у старшокласників з початковим рівнем знань. Переважна більшість учнів адекватно оцінює свої можливості, що неабияк зменшує негативний вплив на освітній процес. Вони доволі легко можуть впоратись зі елементарними географічними завданнями, поверхнево охарактеризувати те чи інше явище у природі та пояснити його генезис та наслідки. Під час усних відповідей – вони вдаються до підручника, або географічної карти. Характерними оцінками для середнього рівня є: 4, 5 та 6 балів. Що в свою чергу свідчить про середню про осередню зацікавленість у навчальному предметі. Такі учні є досить здібними, але відсутність мотивації до вивчення предмету та розсіяна увага – заважає успішному опануванню більшого обсягу географічних знань. У колективі такі учні – переважно активні, проте, трапляються винятки. Великих складнощів під час навчального процесу з географії в них не виникає, оскільки в учнів з середнім

рівнем знань – непогано розвинуті навички комунікації та самостійності. Що в свою чергу, допомагає їм віднайти відповідь – самостійно, або за допомогою колективу чи вчителя.

Достатній рівень знань – виступає третім щаблем у системі навчальних досягнень. Цей рівень характеризується задовільним проявом інтересу до опанування географічних знань у старшій школі. Рівень знань учня рахується достатнім, якщо [3]:

- Старшокласник, або старшокласниця володіє задовільним рівнем географічних знань, самостійно може дати обширну відповідь на поставлене питання, опираючись на власні знання;

- Старшокласник, або старшокласниця без особливих проблем здатна(ий) віднайти географічний об'єкт на карті та в достатній мірі охарактеризувати його;

- Старшокласник, або старшокласниця володіє чималою базою географічних знань, що дозволяє їй (йому) без особливих труднощів дати розгорнуту відповідь на поставлене запитання.

Учні з достатнім рівнем знань є менш поширеним явищем, аніж хотілось би вчителям. Такі учні переважно носять звання «хорошистів». Вони стараються не запускати предмет, навіть якщо він їх не дуже цікавить. В останні роки, старшокласників з достатнім рівнем географічних знань – значно поменшало. Цьому сприяє певна низка факторів. Старша школа – це момент підготовки до майбутнього зовнішнього незалежного оцінювання і не завжди географія виступає обраним предметом для тестування. Тому часу на підготовку до уроку лишається менше, що неабияк впливає на навчальний процес і його результативність. Однак, для учнів з достатнім рівнем знань це не стає великою перешкодою. Характерними оцінками для достатнього рівня є: 7, 8 та 9 балів. Таким учням не притаманні особливі проблеми з самооцінкою. Внутрішня гармонія цих особистостей здійснює позитивний вплив на опанування географічних знань. Такі учні приділяють достатньо

часу для вивчення предмету, орієнтуються в географічних процесах, можуть проаналізувати виникнення багатьох географічних та соціально – економічних явищ, добре володіють картою, вміють її читати та орієнтуються у її номенклатурі. Не спостерігаються проблеми й у колективі та у стосунках з вчителем. Переважна більшість учнів з достатнім рівнем знань є душою компанії. Їх поважають, як інші учні так і вчителі. Відсутність проблем з самооцінкою, обширна база географічних знань та позитивний мікроклімат у класі, дозволяють учням повноцінно, грамотно та науково виражати свої думки.

Найвищим рівнем навчальних досягнень є високий. Цей рівень знань трапляється серед учнів значно рідше, ніж усі попередні. Рівень знань учня рахується високим, якщо [3]:

- Старшокласник, або старшокласниця володіє надзвичайно обширним рівнем географічної інформації, осмислює значущість географічних явищ та процесів та їх впливу на навколишнє середовище;
- Старшокласник, або старшокласниця з легкістю може віднайти потрібний материк, країну, озеро, річку, гори, тощо. Досконало розуміється в картографічних матеріалах та номенклатурі карти. Без розумового напруження здатна(ий) дати розгорнуте, наукове обґрунтування географічному об'єкту чи явищу;
- Старшокласник, або старшокласниця без сторонньої допомоги географічних матеріалів навчання та вчителя – здатна(ий) дати обширну та доказову відповідь на поставлене запитання, проаналізувати витоки та наслідки географічних та соціально – економічних світових процесів, може виявити проблеми та перспективи розвитку того чи іншого явища та використовувати опановані географічні знання на практиці.

Учні з високим рівнем навчальних досягнень є доволі рідким явищем для старшої школи. Такі старшокласники володіють величезною базою географічних знань, постійно прагнуть до вдосконалення та опанування

додаткової інформації. Характерними оцінками для високого рівня є: 10, 11 та 12 балів. Характерною проблемою учнів з цим рівнем знань є зацикленість на оцінках та проблеми з самооцінкою. В погоні за новими знаннями та постійного прагнення оволодіти свіжою інформацією такі учні можуть схопити «синдром відмінника». Велику роль тут зіграє низька самооцінка та перфекціонізм учня. У такому стані, старшокласник керується не власними інтересами, а бажанням догодити батькам, або вчителю. Це призводить до безкінечної погоні за високим балом, заради якого учень, або учениця будуть до знемоги сидіти за зубрінням матеріалу та додатковими заняттями, аби довести собі чи комусь про свою значимість. Ефективності від такого способу навчання – немає. Адже, зубріння навчального матеріалу не несе жодної користі освітньому процесу. Саме тому, вчителю необхідно виважено підходити до процесу навчання та задавати правильне русло мотивації для учнів, щоб в подальшому уникнути психологічних проблем серед учнів. Проте, відмінник – це не лише про проблеми. Це великі майбутні перспективи, які можливі завдяки набутих під час уроків географії навичкам. Учні з високим рівнем навчальних досягнень є широко обізнаними особистостями, які здатні підтримати будь – які теми для розмови. Обширна база знань – нерідко викликаю повагу у колективі. Тому переважно, таких учнів поважають та воліють з ними радитись у навчальних та особистих питаннях.

2.4. Методичні рекомендації до викладання розділу «Азія»

На сьогоднішній день, сфера географічної освіти, характеризується численними змінами, які спрямовані на модернізацію навчального процесу. Сучасний вчитель повинен враховувати та бути в курсі нинішніх тенденцій у сфері освіти. Адже, постійний саморозвиток є запорукою успіху. З цією метою, кожен вчитель може створити свою власну методичну розробку, у якій він систематизує: педагогічні методи, навчальний матеріал та власний педагогічний досвід.

У широкому розумінні, методична розробка уроку – це своєрідний довідник у якому висвітлені методи передачі знань з предмету, педагогічні прийоми, які будуть сприяти виховній меті та розвитку корисних навичок та здібностей в учнів і безпосередньо сам навчальний матеріал, який розподілений за темами. Варто зазначити, що методичні розробки є персональними і спрямовані на поліпшення педагогічної майстерності вчителя [19].

Варто зазначити, що ефективність методичної розробки залежить від дотримання вимог структури, при її створенні. Перш за все, методична розробка повинна містити «актуальність дослідження». Тематика розробки зобов'язана збігатись з нагальними проблемними питаннями навчального процесу, які потрібно вирішити. Окрім, актуальності – обрану тему слід розкривати співвідносно до предмету. Оскільки географія належить до точних наук, які керуються чіткими закономірностями – виклад матеріалу у темі, повинен бути на науковому рівні. Методична розробка неможлива без наявності методів дослідження та рекомендованої літератури. Важливим аспектом також є виклад матеріалу. Інформація, яку повинна містити методична розробка вчителя – повинна бути викладена у логічній послідовності, без орфографічних помилок та державною мовою. Також,

варто враховувати вікові особливості учнів та відповідність поданої інформації до методичних програм для шкіл [19].

Стрімкий розвиток людства, дедалі частіше зумовлює сферу освіти до модернізації та постійного вдосконалення. Нині, освітній процес переорієнтований з репродуктивного підходу на всебічний розвиток учня. В умовах сучасності, надважливим є не лише сухе знання навчального матеріалу, а й здатність застосовувати отримані знання на практиці. Саме, тому перед вчителем постають завдання, які спрямовані на формування освіченої, творчої та гуманної особистості. Безпосереднє надбання навичок та практичних знань відбувається у школі під час навчального процесу. Задля цього, вчителю необхідно модернізувати навчальний процес. Адже, наповнення освітнього процесу інноваційними підходами, засобами та методиками – сприяє формуванню не лише предметної компетентності, а й всебічному розвитку учня.

З метою вдосконалення освітнього процесу географії у 10 класі, мною була створена методична розробка по розділу «Азія». Методична розробка містить педагогічні прийоми, нетрадиційну форму проведення уроку, які спрямовані на поліпшення навчального процесу з географії та розвиток практичних навичок та здібностей учня.

У методичній розробці описаний план вивчення розділу, у якому міститься інформація, щодо кількості відведених годин на кожну тему, опис кожної теми (мета, очікувані результати, особливості опанування та міжпредметні зв'язки). Також присутня характеристика матеріально – технічного забезпечення та список рекомендованої допоміжної літератури для вчителя.

Методичні рекомендації до викладання розділу «Азія»

Під час проходження розділу «Азія» у шкільному курсі географії у 10 класі, слід дотримуватись низки правил. Перш за все, необхідно надавати перевагу нестандартним видам уроків, а саме: «урок – конференція», «урок –

подорож», «урок – дослідження», «урок – семінар». Ці види уроків є найбільш доцільними у впровадженні в період старшої школи. Вони покликані підвищувати мотиваційний інтерес учнів та сприяють формуванню таких навичок, як: самостійність, організованість, комунікабельність, гнучкість та відповідальність.

Організація навчального процесу побудована на принципах інтерактивного навчання. Під час уроків географії – активну участь приймають усі учні, які виступають на рівні з вчителем. На уроках географії, вчитель застосовує такі інтерактивні методи, як: «Географічний шторм», «Кориспонтент», завдяки чому урок наповнюється елементами бесіди у ході якої учні мають змогу висловити свою думку та рефлексувати. Також, інтерактивне навчання передбачає створення вчителем на уроках (відповідних до теми) проблемних ситуацій, які необхідно вирішити учням.

При усному опитуванні учнів, також поводитьсь за допомогою інформаційно – комунікаційних технологій. Здійснюється цей прийом за допомогою проектора та інтернет ресурсу «Flippity». Завдяки інтерактивному колесу, на якому зображені імена та прізвища учнів – здійснюється рандомний вибір учня, який доповідатиме. В наслідок чого, учні позбавлені упередженого ставлення до опитування конкретних учнів з боку вчителя.

Проведення уроку з використанням зазначених методичних рекомендацій представлений у вигляді плану – конспекту з теми «Азія. Фізико – географічне положення». Урок проводиться у форматі «уроку – дослідження» з використанням ІКТ та педагогічних прийомів. Форми роботи на уроці поєднані між собою, що дозволяє водночас розвивати, як навички самостійності так і колективної роботи учнів.

Таблиця 2.4.

План вивчення розділу «Азія» [2]

Розділ	Кількість годин на розділ	Кількість годин на урок	Тема уроку
II. Азія	11	2	Азія. Фізико – географічне положення
		2	Азія. Природні умови
		1	Азія. Економіка
		2	Країни Азії. Японія
		2	Країни Азії. Китай
		2	Країни Азії. Індія

Таблиця 2.4.

Характеристика тем розділу «Азія» [31]

Тема уроку	Мета уроку	Очікувані результати	Особливості опанування	Міжпредметні зв'язки
№1 Азія. Фізико – географічне положення	сформувати в учнів загальні уявлення про особливості та закономірності географічного розташування	здатність: комплексно характеризувати Азію	потребує застосування наочних, друковано-ілюстративних та технічних засобів навчання	історія, біологія
№2 Азія.	сформувати	здатність:	потребує	історія,

Природні умови	уявлення про природно – ресурсний потенціал Азії та склад регіону	аналізувати та порівнювати між собою ресурсний потенціал субрегіонів Азії, виявляти вплив природніх чинників на господарську діяльність	застосування наочних, друковано-ілюстративних засобів навчання	біологія, математика, фізика
№3 Азія. Економіка	сформувати уявлення про економічний розвиток країн Азії, розглянути особливості секторальної економіки Азії та основні сфери розвитку та їх перспективи	здатність: характеризувати сектори економіки Азії, визначати провідні та перспективні галузі	потребує застосування наочних, друковано-ілюстративних засобів навчання, рекомендовано проводити у форматі «уроку – репортажу»	економіка, суспільство-знавство
№4 Країни Азії. Японія	сформувати уявлення про економіко – географічне положення	здатність: комплексно характеризувати географічне положення	потребує застосування наочних, друковано-ілюстративних засобів навчання	історія, біологія, фізика, економіка

	Японії, особливості її природно – ресурсного потенціалу, економіки та склад населення	країни, визначати провідні та перспективні галузі господарства, аналізувати ресурсний потенціал Японії, виявляти вплив природних чинників на господарську діяльність та орієнтуватись в особливостях складу регіону	них та технічних засобів навчання, рекомендовано проводити у форматі «уроку – подорожі»	
№5 Країни Азії. Китай	сформуванню уявлення про економіко – географічне положення Китаю, особливості його природно – ресурсного потенціалу, економіки та	здатність: комплексно характеризувати географічне положення країни, визначати провідні та перспективні галузі господарства,	потребує застосування наочних, друковано-ілюстративних та технічних засобів навчання, рекомендовано	історія, біологія, фізика, економіка

	склад населення	аналізувати ресурсний потенціал Китаю, виявляти вплив природніх чинників на господарську діяльність та орієнтуватись в особливостях складу регіону	проводити у форматі «уроку-подорожі»	
№6 Країни Азії. Індія	сформуванню уявлення про економіко – географічне положення Індії, особливості її природно – ресурсного потенціалу, економіки та склад населення	здатність: комплексно характеризувати географічне положення країни, визначати провідні та перспективні галузі господарства, аналізувати ресурсний потенціал Індії, виявляти вплив природніх чинників на	потребує застосування наочних, друковано-ілюстративних та технічних засобів навчання, рекомендовано проводити у форматі «уроку-подорожі»	історія, біологія, фізика, економіка

		господарську діяльність та орієнтуватись в особливостях складу регіону		
--	--	--	--	--

Таблиця 2.4.

Характеристика матеріально – технічного забезпечення

Тема уроку	Матеріально – технічне забезпечення
№1 Азія. Фізико – географічне положення	Підручник з географії 10 клас (рівень стандарту) В.В. Безуглий, Г.О. Лисичарова, 2018 р., атлас «Географія: регіони та країни» 10 клас І.О. Європіна, 2020 р. , загально - географічна карта світу, політична карта Азії, мультимедійний проектор, презентація
№2 Азія. Природні умови	Підручник з географії 10 клас (рівень стандарту) В.В. Безуглий, Г.О. Лисичарова, 2018 р., атлас «Географія: регіони та країни» 10 клас І.О. Європіна, 2020 р. , геоморфологічна, гідрографічна, кліматична карта Азії, мультимедійний проектор, презентація
№3 Азія. Економіка	Підручник з географії 10 клас (рівень стандарту) В.В. Безуглий, Г.О. Лисичарова, 2018 р., атлас «Географія: регіони та країни» 10 клас І.О. Європіна, 2020 р. , економічна карта Азії, мультимедійний проектор, презентація
№4 Країни Азії. Японія	Підручник з географії 10 клас (рівень стандарту) В.В. Безуглий, Г.О. Лисичарова, 2018 р., атлас «Географія: регіони та країни» 10 клас І.О.

	Європіна, 2020 р. , геоморфологічна, гідрографічна, кліматична, економічна карта Японії, мультимедійний проектор, презентація, ілюстрації
№5 Країни Азії. Китай	Підручник з географії 10 клас (рівень стандарту) В.В. Безуглий, Г.О. Лисичарова, 2018 р., атлас «Географія: регіони та країни» 10 клас І.О. Європіна, 2020 р. , геоморфологічна, гідрографічна, кліматична, економічна карта Китаю, мультимедійний проектор, презентація, ілюстрації
№6 Країни Азії. Індія	Підручник з географії 10 клас (рівень стандарту) В.В. Безуглий, Г.О. Лисичарова, 2018 р., атлас «Географія: регіони та країни» 10 клас І.О. Європіна, 2020 р. , геоморфологічна, гідрографічна, кліматична, економічна карта Індії, мультимедійний проектор, презентація, ілюстрації

План - конспект уроку

Тема: Азія. Фізико – географічне положення

Мета уроку:

Навчальна: сформувати в учнів загальні уявлення про особливості географічного розташування, природно – ресурсний потенціал Азії та склад регіону, вдосконалити навички читання географічної карти;

Розвиваюча: розвинути здатність учнів до самостійного пошуку та аналізу матеріалу за допомогою джерел інформації, сприяти розвитку комунікативних навичок та роботі в парі;

Виховна: сприяти вихованню гуманістичного та толерантного світогляду учня, виховувати повагу до традицій та звичаїв іншого народу.

Тип уроку: урок - дослідження

Метод проведення:

- Евристичний;
- Ілюстративний;
- Пошуковий.

Форма роботи на уроці: індивідуальна та групова.

Дидактичне забезпечення: фізико - географічна карта світу, тематична карта Азії, підручник та атлас «Географія: регіони та країни».

Міжпредметні зв'язки: біологія, історія.

Очікувані результати навчально – пізнавальної діяльності учнів:

- Учні, повинні знати аспекти фізико – географічного розташування Азії;
- Учні, ознайомлені з особливостями природно – ресурсного потенціалу Азії та складом населення.

Наскрізні лінії: екологічна безпека та сталий розвиток, громадянська відповідальність.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНА ЧАСТИНА

Привітання, виявлення відсутніх учнів на уроці, повідомлення теми уроку та налаштування на дослідницький настрій.

1. Мультимедійна презентація «Азія», слайд № (1,2,3,4), демонстрація фото азійської природи, найбільших країн та визначних пам'яток культури [див. дод. А].

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Застосування педагогічного прийому «**Приваблива мета**».

У ході навчального процесу попередніх класів – ви поверхнево розглядали особливості кожного регіону світу. Сьогодні, ми продовжимо розширювати нашу географічну картину світу. Оскільки, світ невпинно продовжує свій розвиток, саме тому – нам необхідно йти в ногу з часом та володіти актуальною інформацією про всі куточки нашої планети. Сьогоднішня тема, допоможе вам дізнатись трішки більше про географічні особливості найбільшої частини світу, різноманіття її природи та населення, яке там проживає. Після цього уроку, ви оволодієте всіма аспектами фізико – географічного розташування регіону, знатимете особливості природно – ресурсного потенціалу Азії та складу населення.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, ВМІНЬ ТА НАВИЧОК

Застосування навчального методу «**Географічний шторм**». Відповідь так/ні

1. Чи правда, що сушу Азії омивають чотири океани?
2. В Азії проживає найбільша кількість населення планети?
3. Територія Азії простягається на усі географічні пояси Пн. півкулі?
4. Азія – найбільша частина світу?
5. В Азії відсутнє розмаїття тваринного та рослинного світу?
6. Південна Азія – найменш густо заселений регіон?

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Вчитель: Азія – є найбільшою частиною світу. Її величезна територія простягається на усі географічні пояси північної частини півкулі, що у свою чергу сприяло величезному різноманіттю фауни та флори регіону. Азія – це «країна контрастів». Територія Азії має безліч, як географічних так і соціальних особливостей. Тут водночас присутня найвища височина та найнижча точка суходолу. Ще одним надзвичайним фактом Азії – є населення. Попри, величезну густоту населення регіону – в Азії присутні

куточки, на яких не спостерігається людське життя. Варто зазначити, що початок людства та зародження найдревніших та найвідоміших культур, звичаїв та традицій – беруть свій початок саме з Азії [33].

За допомогою ілюстративних засобів навчання (фізико – географічної та тематичної карти Азії), розглянемо особливості природно – ресурсного потенціалу Азії.

Застосування педагогічного прийому «**Кореспондент**». Учні по черзі діляться враженнями та цікавими фактами про особливості розташування та природу Азії.

Групова робота (бригадна форма)

2. *Мультимедійна презентація «Азія», слайд № (5,6) про «Клімат Азії»* [див. дод. А].

Учням необхідно об'єднатись в п'ять бригад: «Східна Азія», «Південно – Східна Азія», «Південна Азія», Центральна Азія» та «Західна Азія». За допомогою підручника та мультимедійної презентації, учням необхідно дати характеристику клімату, а саме: середньорічна температура повітря влітку та взимку, кількість опадів, переважаючі напрямки та швидкості вітрів, атмосферний тиск, висота снігового покриву та температура верхніх шарів ґрунту. Характеристика здійснюється учнями відповідного до команди субрегіону.

Згодом, кожна бригада звітує перед класом, про особливості кліматичних умов Азії.

Вчитель: Поговоримо про водні ресурси Азії. Територія Азії багата на величезні за розміром та високим рівнем води річки. Загальна кількість води, що протікає на території регіону – становить більше, ніж будь-де. Понад 40% всієї території Азії – займають водні ресурси [33]. Щоб легко запам'ятати найбільші річки Азії та їх особливості, пропоную вам дещо цікаве.

Застосування педагогічного прийому «Асоціативна географія». За допомогою [див. дод. А] ви легко запам'ятаєте назви найбільших азійських річок.

3. *Мультимедійна презентація «Азія», слайд № (10) про «Природні зони»* [див. дод. А].

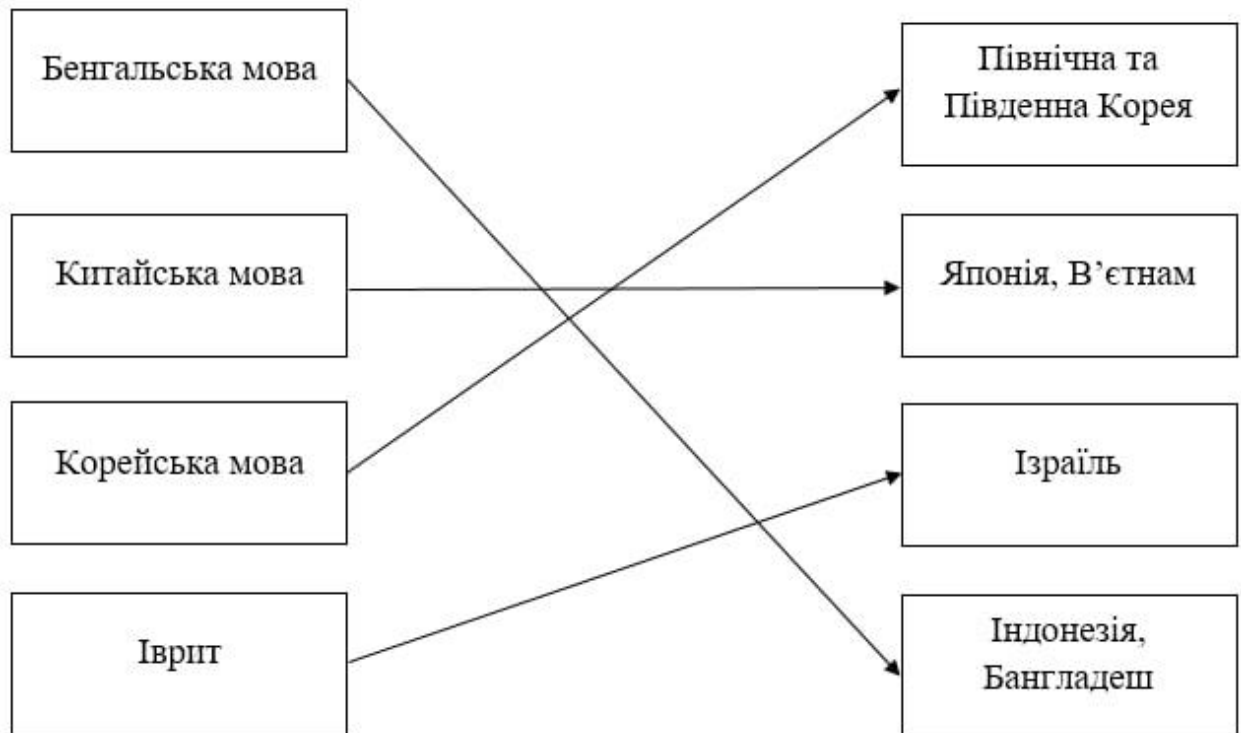
За допомогою презентації, учні самостійно конспектують основні тези про лісові природні зони регіону.

4. *Мультимедійна презентація «Азія», слайд № (11, 12) про «Флора та фауна Азії»* [див. дод. А].

За допомогою презентації, учні самостійно конспектують особливості фауністичного та флористичного світу регіону.

Вчитель: Отже, ми з вами ознайомились з особливостями та різноманіттям азійської природи. Настав час поговорити й про населення. Адже, саме на території цього регіону – зародились та почали своє формування багато народів. Діяльність тогочасних людей багато в чому залежала від природніх умов, саме тому на території Азії налічувалось багато землеробів, що в свою чергу сприяло появі перших в світі поселень. Нині, на території Азії проживає найбільша у світі кількість представників різних рас. Проте, переважають такі народності, а саме: китайці, японці та бенгальці. Азія – характеризується неоднорідністю не лише у мовному питанні, а й за густотою населення. Тільки тут можна спостерігати країни, де густина переважає норми та куточки, де не ступала людська нога [21].

Застосування педагогічного прийому «Відповідності». Учням за допомогою підручника та презентації, необхідно встановити відповідність між народом та мовою, якою вони спілкуються.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Застосування педагогічного прийому «Географічний турнір». Вчитель задає запитання стосовно теми уроку на які учням необхідно дати відповідь

1. Азія – це ... (найбільша частина світу);
2. Азія – це єдина частину світу, яку одночасно омиває ... (чотири океани);
3. Азія розташована у всіх кліматичних поясах ... (Північної півкулі);
4. Найбільшими річками Азії є ... (Лена, Єнісей, Ангара, Об);
5. Більшу частину азійської території займають ... (ліси);
6. Найпоширенішими народностями, які проживають на території Азії є ... (китайці, бенгальці та японці).

VI. ПІДСУМКИ УРОКУ

Учні діляться враженнями від опрацьованої теми, задають уточнюючі питання.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати параграф № 16, підготувати презентацію « Особливості населення регіонів Азії»

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Отож, на сьогоднішній день існує величезне розмаїття навчальних методів, які спрямовані урізноманітнити навчальний процес та змотивувати учня на опанування географічних знань. Чим більше педагог застосовує навчальних методів та прийомів – тим ефективніше учні опановують інформацію.

Найпоширенішою та загальноприйнятою класифікацією вважають – педагогічну. Вона складається з чотирьох методів, а саме з : інформаційно – рецептивного методу, репродуктивного методу, методу проблемного викладу та евристичного методу.

Оскільки, стрімкі процеси глобалізації призвели до модернізації усіх сфер людської діяльності, зокрема й освітньої – застарілі підходи та засоби – не здійснюють ефективного впливу на опанування сучасних галузей. Тому, провідна роль у формуванні всебічно розвиненої особистості – належить старшій школі. Процес формування нових здібностей, досвіду та навичок, залежить не лише від майстерності вчителя, а й допоміжних засобів навчання, які він використовує у ході навчального процесу з географії.

На сьогоднішній день представлена обширна кількість класифікацій засобів навчання. Проте, о основі їх поділу лежить функціонал. Згідно чого, виділяють: наочні, друковані, технічні та інструментальні засоби навчання географії.

Проаналізувавши класифікацію засобів навчання географії та їх вплив на навчальний процес та особистісний розвиток учнів, ми дійшли наступних висновків :

— Використання навчальних засобів на уроках географії сприяє підвищенню мотиваційної діяльності учня та формуванню низки навичок, які необхідні для освіченої особистості;

— Використання засобів навчання допомагає охопити великий обсяг географічного матеріалу за короткий проміжок часу;

— Технічний різновид засобів навчання полегшує навчальний процес для вчителя;

Отже, від успішної реалізації навчального процесу географії у старшій школі залежить насамперед, не лише опанування шкільного курсу, але й формування навичок та умінь, які притаманні всебічно розвинутій особистості. Насамперед, цьому сприяє застосування навчальних засобів географії.

Варто зазначити, що при оцінці освітніх здобутків з географії, необхідно зважати на персональні властивості учнів. Враховуючи нововведення в системі оцінювання у зв'язку з застосуванням компетентнісного підходу у навчальному процесі – на поточний бал впливає не кількість опанованого матеріалу, а здатність доцільного використання набутих географічних знань на практиці

При оцінюванні навчальних здобутків з географії у старшій школі, варто зважати на: грамотність, науковість відповіді та здатність встановлювати причинно – наслідкові зв'язки у глобальних географічних процесах.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВ 10 КЛАСУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

3.1. Особливості здобуття учнями географічних знань, навичок та умінь

Варто зазначити, що період старшої школи припадає на одну з найважливіших стадій дорослішання учня, а саме підлітковий вік. Ця стадія характеризується численними змінами, як з фізіологічного так і з психічного боку і здійснює неабиякий вплив на освітній процес. У зв'язку з чим, вчителю необхідно враховувати усі особливості підліткового віку, задля успішного опанування учнями географічних знань, навичок та умінь.

Період навчання у старшій школі, характеризується численними змінами у мисленнєвій діяльності мозку. Адже, здійснюється узагальнення усіх раніше набутих географічних знань у цілісне уявлення про навколишнє середовище, процеси, які відбуваються у ньому, природа їх виникнення та наслідки до яких вони можуть призвести. Розширюються межі усвідомлення усіх глобальних процесів, що відбуваються у світі, покращується здатність встановлювати причинно – наслідкові зв'язки між географічними явищами та об'єктами. Формується гуманістичне та толерантне ставлення до різних народів світу, їх традицій та звичаїв.

Саме тому, вчителю необхідно враховувати вікові особливості учня, щоб визначити потрібний педагогічний підхід, який буде спрямований на ефективне опанування географічних знань, навичок та умінь. У підлітковому віці – центральним аспектом для учня є його власне відчуття у цьому світі. Безкінечний пошук власного «Я» в купі з постійною емоційною напругою та завданнями і обов'язками, які стоять перед учнем – вносять свою частку впливу на освітній процес. Підліткова криза – це обов'язковий і неминучий етап, котрий проходить кожна людина. Тому, одним із завдань вчителя є мінімізування негативного впливу підліткової кризи, з якою зіштовхується учень за допомогою правильно підібраних географічних методів та прийомів.

Варто зауважити, що у період становлення особистості – учень намагається всіляко ідентифікувати себе у цьому суспільстві. Що тягне за собою низку суперечностей, які будуть пріоритетними для учня. У цей період, поведінка учня зазнає чимало змін. Більшість підлітків намагаються усіляким способом віднайти відповіді на питання «Хто я?», «Що зі мною буде далі?», «Як мені діяти?», «Чого я насправді прагну?». Підлітковий вік умовно поділяється на дві фази. Перша фаза іменується, як ранішня. Під час ранішнього етапу, центральним аспектом, котрий впливає на самооцінку учня є відношення колективу до особистості. Завдяки цьому, учень визначав рівень своєї значущості та реалізації у суспільстві. Період старшої школи, охоплює другу фазу підліткового віку – пізня. Цей період характеризується масштабним переусвідомленням цінностей та системи поглядів на світ. У період пізнього етапу підліткового віку в учня змінюються погляди на власну цінність у суспільстві. Якщо, у ранішній фазі для підлітка власна значущість оцінювалась з огляду на те, як до нього ставляться інші, то у пізній – усвідомлення власної цінності базується на власному усвідомленні [30].

Пізня стадія становлення особистості, також характеризується численними змінами і вдосконаленням пізнавальної сфери учня. Покращується здатність концентрувати свою увагу на певному об'єкті чи завданні значно довше, ніж це було можливо раніше. Варто зазначити, що утримання уваги відбувається не лише завдяки ілюстративним засобам навчання, а й при усному викладі матеріалу. На відміну від середньої школи, де учнівська увага утримується за допомогою різноманітних видів наочних засобів навчання, у старшій школі вчитель повинен надавати перевагу усній формі у якій він подає географічний матеріал для учнів. Оскільки у підлітковому віці – важливою складовою, яка впливає на опанування інформації є логічність та послідовність його викладу. Також, активно продовжується вдосконалюватись мислення. Підліткові пошуки істини та роздуми в купі з великою потребою співбесідника – сприяють розвитку

найвищого рівня міркування – абстрактного. Що є неабияк важливим, оскільки здатність до візуалізації та відтворення почутих явищ в свою чергу сприяє розвитку творчих та креативних навичок. Адже, сучасність потребує людей «нового» формату, котрі здатні до неординарних рішень та нових підходах у вирішенні справ [23].

Продовжуючи тему мислення, варто зазначити, що у період пізньої стадії підліткового розвитку спостерігається значне зниження ментальної ригідності. Іншими словами, учень у період навчання в старшій школі дедалі менше керується репродуктивним підходом до вирішення поставлених задач. Міркувальні процеси вдосконалюються та стають більш піддатливими до ситуацій. Якщо, раніше підліток керувався суто шаблонним способом розв'язання певних життєвих, або освітніх ситуацій, то у період пізньої підліткової стадії, він пригальмовує категоричність та відхиляється від шаблону. Прослідковується гнучкість та розвиток самоаналізу. Здатність запам'ятовувати значно розширюється. Підліткова пам'ять набуває здатності до опанування великої кількості матеріалу завдяки певним методикам, які базуються на асоціаціях. Адже, поєднання наочних засобів навчання з аудіальним супроводом – дозволяють учневі встановлювати причинно – наслідкові зв'язки. Завдяки чому, при вирішенні тесту чи відповіді на запитання у пам'яті старшокласника виникає асоціативна ланка, яка допомагає йому пригадати те чи інше географічне явище, або потрібну інформацію про об'єкт [23].

Варто зазначити, що період навчання у старшій школі, припадає на фазу трансформації пізнавального інтересу учнів. Старшокласники починають цікавитись більш глобальними географічними процесами, які мають вагомий вплив на суспільство. Змінюються важелі мотивації учня, якщо раніше інформацію під час уроків географії учень прагнув опанувати заради позитивної оцінки у журналі, нині – щоб розширити свою географічну картину світу. У період підліткового становлення особистості, саме

спостереження стає один із основних видів опанування географічної інформації. Сприйняття навчального матеріалу з географії методом спостереження є надзвичайно важливим, адже це розвиває витривалість, кмітливість та уважність. Оскільки, увага та її розвиток у підлітковому віці є одним з найважливіших чинників, які впливають на освітній процес. Завдяки інтенсивному розвитку уваги формується низка навичок, а саме: здатність протягом продовжного часу концентрувати фокус на певному завданні чи об'єкті та одночасно шукати шляхи вирішення для різних завдань [30].

У ході вивчення шкільного курсу з географії у старшій школі, вчителю необхідно пам'ятати про те, що ключовим аспектом у опануванні знань відіграє уява. У широкому розумінні, уява – це один з найскладніших психологічних процесів, який характеризується здатністю людини на основі власного досвіду, сформувати у пам'яті певний наочний образ, або географічний об'єкт. Саме тому, вчителю потрібно робити акцент на наочності, задля розвитку учнівської уяви. Завдяки цьому в учнівській пам'яті відкладається уявлення про зовнішній вигляд планети Земля, або адміністративні межі певної країни чи контури материка. Також, учень має формує уявлення про певні географічні процеси, такі як: смерч, вулканізм чи землетрус [5].

У ході викладання розділу «Азія» у старшій школі на уроках географії – вчителю потрібно пам'ятати, що ефективно опанування географічних знань можливе лише у поєднанні різного роду інформації в одне ціле. Оскільки, географія – вважається наукою, яка відноситься до інтегрованих. Географія складається з чималої кількості наук, що вивчають процеси у природі та наук, котрі спрямовані на дослідження людини та її місця у світі. Географія є однією з глобальних наук, яка поєднує у собі низку інших дисциплін, які залежні та взаємопов'язані між собою. Саме тому, географічний процес потребує інтеграції під час уроків. Під час вивчення розділу «Азія», особливу увагу слід приділити місцевим культурам та населенню країн цієї частини

світу. Інтеграція соціокультурних знань допомагає сформувати в учнів поняття про життєдіяльність населення певної країни, сформувати толерантне ставлення до різних традицій, відхід від стереотипного погляду та розширення бази знань життя на планеті [5].

Отож, для ефективної реалізації освітнього процесу з географії, вчителю потрібно враховувати вікові та психологічні особливості. Форми проведення уроків з географії у 10 класі необхідно підбирати виходячи з потреб старшокласника. Під час уроку чи практичної роботи з географії – для учня необхідно реалізувати комфортні умови, у яких він, або вона могли б вільно висловлювати свою точку зору, погодитись, або спростувати позицію опонента та не боятись зробити помилку. Задля цього, вчителю під час уроків географії необхідно давати більшу свободу вибору, зокрема у завданнях. Також, варто надавати перевагу нестандартним формам проведення уроків [30].

На сьогоднішній день представлена доволі обширна кількість видів нетрадиційних уроків. Таке розмаїття обумовлене перш за все ефективністю та інтересом учнів. Головним завданням нестандартних уроків – є підвищення мотивації до навчального процесу та продуктивне опанування географічних знань. Застосування нетрадиційних форм проведення уроків з географії у старшій школі, сприяє не лише успішному засвоєнню географічних знань, а й розвитку творчих здібностей, що є неабияк важливим аспектом у майбутньому учня.

Найпоширенішим нетрадиційним уроком, якому надають перевагу вчителі у старшій школі у ході викладання географії – «урок – дослідження». Популярність цього нестандартного уроку полягає у його високій ефективності. Оскільки, в основі представленого уроку лежить дослідницький метод, що в свою чергу спонукує дітей до самостійного пошуку потрібної інформації, стимулює розвиток пізнавального інтересу та сприяє формуванню творчих здібностей [32].

Урок, котрий викликає найбільший інтерес та привертає увагу учнів це «урок – подорож». Такий різновид географічних занять значно підвищує мотиваційну діяльність учнів, позитивно впливає на розвиток абстрактного мислення та творчих здібностей [32].

Поглибити рівень географічних знань, сприяти розвитку навичок самостійної роботи та бороти страх публічних виступів – допомагає «урок – конференція» [5].

Для узагальнення та систематизації знань з географії, вчителю доцільно обрати «урок – семінар». Значна частина цього виду нетрадиційного уроку спрямована на самостійне учнівське опрацювання матеріалу [32].

На превеликий жаль, за останні роки – прослідковується значне зниження мотивації до опанування шкільних предметів, зокрема і географії. Це пов'язано з численними особистісними факторами, віковими та фізіологічними. Найбільший вплив на пізнавальний інтерес учня до предмету – здійснює вчитель та його педагогічна майстерність. Репродуктивний метод, який ще й досі використовують більшість вчителів під час уроків географії – не дає бажаного результату. Нехтування методами та прийомами навчання також вносять свою негативну частину, через яку учень втрачає інтерес до предмету. Варто не забувати й про професійну етику вчителя, яка також неабияк впливає на мотиваційну діяльність учня у старшій школі. Найголовнішим для вчителя географії у старшій школі є усвідомлення факту, що не всім учням у майбутньому необхідно ідеально володіти цим предметом. Безсумнівно, що завдання вчителя полягає в передачі повної географічної бази знань для учнів, але необхідно враховувати їх пріоритети.

Отож, для успішної реалізації навчального процесу з географії у старшій школі, вчителю потрібно враховувати усі вікові та особистісні особливості старшокласників. Період пізньої підліткової фази, яка припадає на старшу школу, характеризується підвищеною потребою до взаєморозуміння та допомоги, зокрема й з боку вчителя. Доброзичливе

ставлення вчителя, сприятливий мікроклімат у колективі класу, застосування різноманітних методів та прийомів навчання – спонукатимуть учня до опанування географії у старшій школі [30].

3.2. Вплив методики на оволодіння учнями системою знань з розділу «Азія» у шкільному курсі географії

Стрімкий розвиток глобалізаційних процесів, зумовлює суспільство до модернізації усіх сфер діяльності, особливо освітньої. Оскільки, в умовах сучасності, саме школі належить одне з найголовніших завдань – сформувати всебічно розвинену, освічену, самостійну та креативну особистість. Адже, застарілі методики та механічне зазубрення географічного матеріалу – не може дати позитивного результату в опануванні знань. Репродуктивний підхід у навчанні, рахується одним з найлегших для вчителя у плані заощадження часу на підготовку та витрачені зусилля, але результативність даного методу – мізерна. За такого підходу, учні швидко забувають завчений матеріал, втрачають мотивацію до навчання та не здатні аналізувати та встановлювати причинно – наслідкові зв'язки між інформацією. Задля уникнення низки неприємних наслідків застарілих підходів до навчання, вчителю географії необхідно удосконалити освітній процес у старшій школі.

Модернізація уроків географії у старшій школі та впровадження у навчальний процес педагогічних прийомів, які направлені на підвищення пізнавального інтересу учня та розвиток життєво необхідних навичок та здібностей – є одним з найголовніших завдань сучасного вчителя. Поліпшення освітнього процесу з географії у 10 класі, потребує чималих зусиль з боку педагога, оскільки календарно – тематичне планування географії передбачає лише 5 резервних годин, які можна використовувати в якості додаткових занять для усунення інформаційних пробілів. Проте, вчителю географії не обов'язково робити основний наголос на запасні години, а надавати перевагу методичним розробкам з географії для 10 класу, що містять в собі комплекс педагогічних методик, прийомів та форм проведення уроків, які будуть давати найбільш ефективний результат в опануванні навчального матеріалу.

Перевірити вплив методики на оволодіння учнями системою знань з розділу «Азія», доречно за допомогою педагогічного експерименту. Основною метою педагогічного експерименту є: перевірка ефективності розробленої методики на опанування розділу «Азія» в шкільному курс географії 10 класу. Експериментальне дослідження було здійснене на базі Рівненського ліцею №23 серед учнів старшої школи, а саме 10 класів (10 - А клас, 30 учнів та 10 - Б клас, 28 учнів). Усього у педагогічному експерименті було задіяно 58 учнів, які були поділені на дві групи. Учні 10 – А класу, належали до контрольної групи, а учні 10 – Б до експериментальної.

Педагогічний експеримент проводився у три етапи, а саме :

- **Констатуючий, або підготовчий етап.** На момент констатуючого етапу, вчитель аналізує та визначає рівень знань учнів 10 – А та 10 – Б класу з розділу «Азія»;
- **Формулюючий етап.** На цьому етапі здійснюється безпосередньо сам педагогічний експеримент. У навчальний процес впроваджується розроблена методика, досліджується її вплив та фіксуються отримані результати;
- **Контрольний, або завершальний етап.** Під час цього етапу, проводиться оцінка ефективності розробленої методики на опанування розділу «Азія».

На сьогоднішній день, система освітніх досягнень учнів складається з чотирьох рівнів, а саме початкового, середнього, достатнього та високого. Для діагностики рівня навчальних досягнень учнів 10 – А та 10 – Б класу з розділу «Азія», було застосоване конструктивне тестування. Сутність даного тестування полягає у логічному доповненні терміну, або твердження, яке стосується тем з розділу «Азія».

Конструктивне тестування

Мета: виявити та констатувати рівень знань учнів 10 – А та 10 – Б класу з розділу «Азія».

Інструкція: тестування проводиться за допомогою бланків [див. дод. (вказати)] у яких міститься ряд географічних тверджень та термінів з розділу «Азія», які необхідно правильно завершити. Відповіді учнів потрібно оцінювати лише з точки зору інформативності, глибини, системності та повноти викладу, але не з особистих вподобань вчителя.

Характеристика основних показників рівня знань учнів:

- **Початковий рівень.** Відповідь учня, або учениці не мала логічного та інформативного продовження;
- **Середній рівень.** Відповідь учня, або учениці викладена поверхнево та обтічно;
- **Достатній рівень.** Відповідь учня, або учениці викладена обширно та інформативно;
- **Високий рівень.** Відповідь учня, або учениці викладена ідентично до цілісно поданих тверджень та термінів. У відповіді присутня: інформативність, глибина та системність. Окрім продовження поданих термінів та тверджень у відповіді учня, або учениці присутня додаткова інформація, яка логічно доповнює текст бланку.

Отримані результати діагностики контрольної та експериментальної групи після проведення конструктивного тестування для визначення рівня знань учнів з розділу «Азія», представлені на рис.3.2.

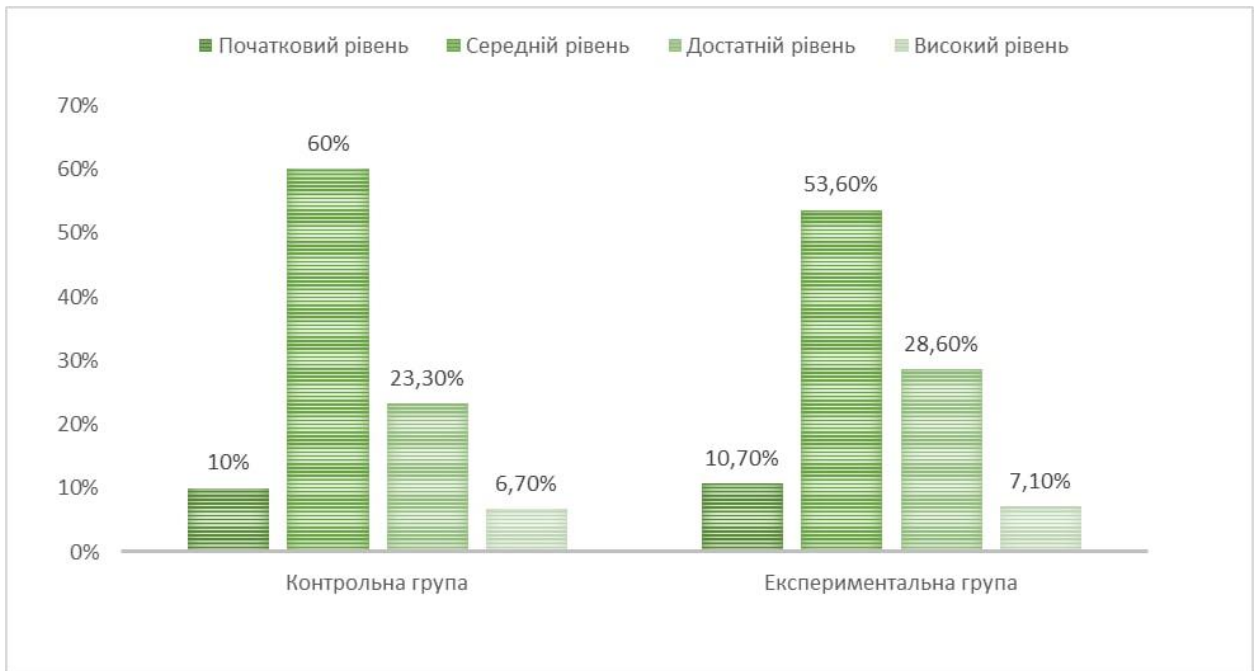

Рис.3.2. Результати діагностики контрольної та експериментальної групи після проведення конструктивного тестування для визначення рівня знань учнів з розділу «Азія»

Отже, результати після проведеного конструктивного тестування на визначення рівня знань учнів 10 – А (контрольна група) та 10 – Б (експериментальна група) класу з розділу «Азія» - свідчать про те, що початковий рівень знань притаманний 10% (3 учні) з КГ та 10,7% (3 учні) з ЕГ. Ці учні продемонстрували низький рівень географічних знань, відповіді були нечіткими та не мали логічного та інформативно – достовірного продовження.

Середній рівень знань з розділу «Азія» продемонстрували 60% (18 учнів) з КГ та 53,6% (15 учнів) з ЕГ. Переважна більшість старшокласників, котрим притаманний середній рівень географічних знань – показали середню зацікавленість в опануванні знань, відповіді цих учнів на конструктивне тестування були обтічними та поверхневими.

Достатній рівень знань, опісля проведеного тесту – притаманний 23,3% (7 учням) з КГ та 28,6% (8 учням) з ЕГ. У порівнянні з середнім рівнем, учнів, що мають достатній рівень знань з розділу «Азія» - значно менше. Проте, ці старшокласники демонструють доволі хороший результат.

Відповіді цих учнів обширні та інформативні, викладені близько до наукового стилю та містять власні невеличкі доповнення.

Високий рівень знань, притаманний 6,7% (2 учням) з КГ та 7,1% (2 учням) з ЕГ. Відповіді цих учнів є: інформативними, науково викладені та доповнені власними знаннями та уточненнями. Учні з високим рівнем знань з розділу «Азія», продемонстрували неабияку зацікавленість у проходженні запропонованого тесту.

Отож, результати рівня знань з розділу «Азія» експериментальної та контрольної груп на констатуючому етапі педагогічного експерименту представлені на рис. 3.3.

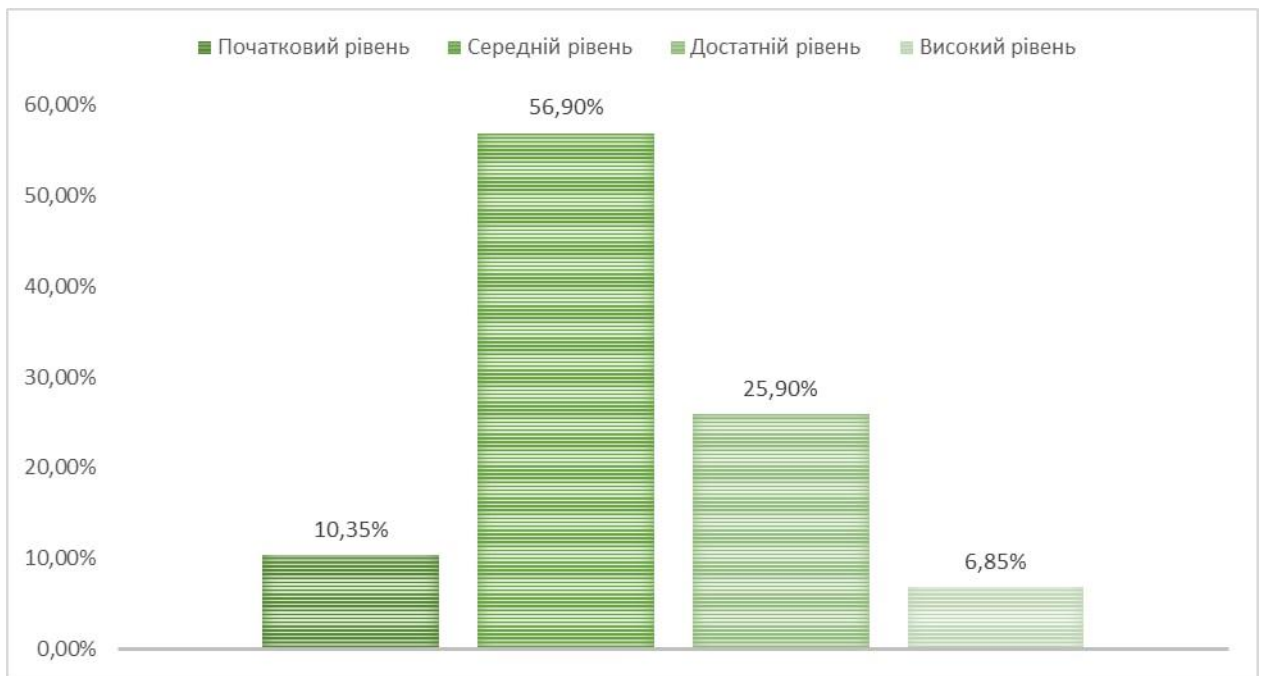

Рис. 3.3. Результати рівня знань з розділу «Азія» експериментальної та контрольної груп на констатуючому етапі педагогічного експерименту

За отриманими результатами на констатуючому етапі педагогічного експерименту, виявлено, що: початковий рівень знань з розділу «Азія» в КГ та ЕГ – притаманний 10,35% (6 учням). Середній рівень знань, характерний для 56,9% (33 учнів) з КГ та ЕГ. Достатній рівень знань був виявлений у 25,9% (13 учнів) з КГ та ЕГ. Високий рівень знань спостерігається лише у 6,85% (4 учнів) з КГ та ЕГ.

Таким чином, можна стверджувати, що на констатуючому етапі дослідження - освітні досягнення з опанування розділу «Азія» в КГ та ЕГ є практично ідентичними.

Оскільки, головна мета педагогічного експерименту полягає у перевірці ефективності розробленої методики на опанування розділу «Азія» в шкільному курс географії 10 класу – учням з експериментальної групи, було запропоновано під час опанування знань з розділу «Азія» - застосувати розроблену навчальну методику, паралельно з ЕГ – КГ продовжила вивчення розділу у звичайному режимі, без застосування у навчальному процесі представленої методики.

Під час формулюючого етапу, учні з експериментальної групи опановували розділ «Азія» за розробленою методикою. Завдяки представленій методиці, організація та підхід до навчального процесу зазнали позитивних змін. Надання переваги нетрадиційним видам уроків географії, а саме: «урок – дослідження», «урок – семінар», «урок – подорож», «урок – конференція» - значно поліпшило навчальний процес. Адже, нестандартні види уроків покликані підвищувати пізнавальний інтерес учня та стимулювати мотиваційну діяльність на уроці. Змін зазнав не лише тип уроку, а й його зміст.

Застосування під час уроків географії в ЕГ різних форм роботи та їх поєднання між собою – сприяло розвитку практичних навичок. Індивідуальна форма роботи на уроці, сприяла: самостійності учнів, уважності та ретельності. Учні значно краще та швидше стали знаходити потрібну інформацію у підручнику, або атласі. Групова, або бригадна форма роботи в свою чергу сприяла вмінню злагоджено та продуктивно працювати в колективі. Поєднання під час уроків цих двох форм роботи – сприяло одночасному розвитку декількох навичок, що в свою чергу позитивно вплинуло не лише на опанування знань, а й на всебічний розвиток учня.

За рекомендацією навчальної методики, уроки географії стали насичені педагогічними методами та прийомами, які сприяють успішному опануванню географічних знань, підвищують мотиваційний інтерес учня та удосконалюють набуті навички. На початку кожного уроку теми з розділу «Азія» використовувався педагогічний прийом під назвою «**Приваблива мета**», завдяки якому учні дізнавались про низку того, що вони опанують та якими навичками володітимуть опісля даної теми. На етапі актуалізації опорних знань, застосовували такі педагогічні методи, як: «**Географічна загадка**» та «**Пригадай**». Ці прийоми допомагали учням пригадати потрібну інформацію та краще закріпити її у пам'яті.

Під час вивчення нового матеріалу на уроках географії з розділу «Азія» - перевага надавалась ІКТ. Завдяки презентаціям та комп'ютеризації навчального процесу – учні мали змогу опанувати більший обсяг матеріалу за короткий час та розвинути навички самостійного пошуку необхідної інформації. Після перегляду презентації, застосовувався прийом «**Кореспондент**», завдяки якому учні ділились цікавою інформацією, яка їм запам'яталась. Також, даний прийом покращив комунікативні навички учнів та їх вміння виступати перед публікою. Велика увага під час вивчення нового матеріалу надавалась наочним засобам навчання. За допомогою фото – матеріалів у поєднанні зі звуковим супроводом – нова інформація засвоювалась значно краще. Застосування такого педагогічного прийому, як «**Асоціативна географія**», сприяла розвитку абстрактного мислення та кращому засвоєнню матеріалу.

Під час підсумків уроку, учні закріплювали нові знання за допомогою педагогічного прийому під назвою «**Географічний турнір**». Також, учні могли ділитись враженнями від уроку та висловлювати свої пропозиції, щодо проведення наступного заняття.

Підхід до домашнього завдання також був змінений. Репродуктивний підхід та механічне відтворення матеріалу було замінене творчим підходом.

Перш за все, учню надавався перелік можливих варіацій виконання домашнього завдання з якого він міг обрати те, яке йому найбільше сподобалось. Задля розвитку творчих здібностей та підвищення мотиваційної діяльності, учень міг підготувати: доповідь, презентацію, або географічний кросворд на відповідну тему.

Опісля опанування розділу «Азія» за допомогою розробленої методики – учні ділились враженнями. Переважна більшість експериментальної групи озвучила позитивний відгук. Дружелюбна атмосфера під час уроків у поєднанні з сучасними і творчими прийомами роботи – значно покращили навчальний процес. Отже, комплекс занять проведених за допомогою розробленої методики з опанування розділу «Азія» у старшій школі був реалізований.

3.3. Оцінка ефективності розробленої методики на опанування розділу «Азія» в шкільному курсі географії 10 класу

Якість методичної розробки визначається її ефективністю. У широкому розумінні ефективність методики характеризується позитивними змінами у навчальному процесі опісля її застосування.

Задля визначення результативності розробленої методики – була проведена оцінка на контрольному (завершальному) етапі педагогічного експерименту.

Щоб перевірити ефективність розробленої методики на опанування розділу «Азія» в шкільному курсі географії у 10 класі та рівень знань учнів, опісля застосованої методики – було повторно проведено конструктивне тестування. Отримані результати діагностики контрольної та експериментальної групи після проведення конструктивного тестування для визначення рівня знань учнів з розділу «Азія» на контрольному (завершальному) етапі, представлені на рис.3.3.

Рис. 3.3. Результати діагностики контрольної та експериментальної групи після проведення конструктивного тестування для визначення рівня знань учнів з розділу «Азія» на контрольному (завершальному) етапі

Отож, за результатами конструктивного тестування, яке було здійснене на контрольному (завершальному) етапі - відомо, що початковий рівень знань притаманний 10% (3 учням) з КГ та 3,5% (1 учневі) з ЕГ. Можна стверджувати, що опісля впровадженої методики у навчальний процес – в ЕГ, значно зменшилась кількість учнів з початковим рівнем знань. Натомість у КГ, яка продовжувала навчальний процес без розробленої методики – позитивних змін у навчальних досягненнях учнів не зафіксовано.

Середній рівень знань на контрольному (завершальному етапі) притаманний 60% (18 учням) з КГ та 35,7% (10 учням) з ЕГ. Завдяки методиці у ЕГ зменшилась кількість учнів, котрі демонстрували середню зацікавленість в опануванні знань з розділу «Азія». У КГ групі – змін у навчальних досягненнях учнів не зафіксовано.

Достатній рівень знань, опісля проведеного тесту на контрольному (завершальному етапі) – притаманний 23,3% (7 учням) з КГ та 46,7% (13 учням). У порівнянні з результатами констатуючого етапу – у ЕГ на контрольному етапі спостерігається позитивна динаміка. Кількість учнів, котрим притаманний достатній рівень знань з розділу «Азія» - збільшилась. У той час, як результати КГ на першому та заключному етапі – залишились без змін.

Високий рівень знань, притаманний 6,7% (2 учням) з КГ та 14,4% (4 учням) з ЕГ. На контрольному етапі, опісля застосованої методики у навчальному процесі – у ЕГ збільшилась кількість учнів, котрим властивий високий рівень знань з розділу «Азія». У КГ групі – змін у навчальних досягненнях учнів не зафіксовано.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Період навчання у старшій школі, характеризується численними змінами у мисленнєвій діяльності мозку. Здійснюється узагальнення усіх раніше набутих географічних знань у цілісне уявлення про навколишнє середовище, процеси, які відбуваються у ньому, природа їх виникнення та наслідки до яких вони можуть призвести. Тому, вчителю необхідно враховувати вікові особливості учня, щоб визначити потрібний педагогічний підхід, який буде спрямований на ефективне опанування географічних знань, навичок та вмінь.

Для діагностики рівня навчальних досягнень учнів 10 – А та 10 – Б класу з розділу «Азія», було застосоване конструктивне тестування.

Отже, результати після проведеного конструктивного тестування на визначення рівня знань учнів 10 – А (контрольна група) та 10 – Б (експериментальна група) класу з розділу «Азія» - свідчать про те, що початковий рівень знань притаманний 10% (3 учні) з КГ та 10,7% (3 учні) з ЕГ.

Середній рівень знань з розділу «Азія» продемонстрували 60% (18 учнів) з КГ та 53,6% (15 учнів) з ЕГ.

Достатній рівень знань, опісля проведеного тесту – притаманний 23,3% (7 учням) з КГ та 28,6% (8 учням) з ЕГ.

Високий рівень знань, притаманний 6,7% (2 учням) з КГ та 7,1% (2 учням) з ЕГ.

За отриманими результатами на констатуючому етапі педагогічного експерименту, виявлено, що: початковий рівень знань з розділу «Азія» в КГ та ЕГ – притаманний 10,35% (6 учням). Середній рівень знань, характерний для 56,9% (33 учнів) з КГ та ЕГ. Достатній рівень знань був виявлений у 25,9% (13 учнів) з КГ та ЕГ. Високий рівень знань спостерігається лише у 6,85% (4 учнів) з КГ та ЕГ.

Таким чином, можна стверджувати, що на констатуючому етапі дослідження - освітні досягнення з опанування розділу «Азія» в КГ та ЕГ є практично ідентичними.

На формулюючому етапі учням з експериментальної групи, було запропоновано під час опанування знань з розділу «Азія» - застосувати розроблену навчальну методику, паралельно з ЕГ – КГ продовжила вивчення розділу у звичайному режимі, без застосування у навчальному процесі представленої методики.

Щоб перевірити ефективність розробленої методики на опанування розділу «Азія» в шкільному курсі географії у 10 класі та рівень знань учнів, опісля застосованої методики – було повторно проведено конструктивне тестування.

Отже, за результатами конструктивного тестування, яке було здійснене на контрольному (завершальному) етапі - відомо, що початковий рівень знань притаманний 10% (3 учням) з КГ та 3,5% (1 учневі) з ЕГ.

Середній рівень знань на контрольному (завершальному етапі) притаманний 60% (18 учням) з КГ та 35,7% (10 учням) з ЕГ.

Достатній рівень знань, опісля проведеного тесту на контрольному (завершальному етапі) – притаманний 23,3% (7 учням) з КГ та 46,7% (13 учням).

Високий рівень знань, притаманний 6,7% (2 учням) з КГ та 14,4% (4 учням) з ЕГ.

Отже, за результатами контрольного (завершального етапу) можна стверджувати, що розроблена методика здійснює позитивний вплив на опанування географічного матеріалу з розділу «Азія» та в цілому покращує шкільний процес.

ВИСНОВКИ

Отже, старша школа припадає на період 10 – 11 класів та завершає опанування середньої базової освіти. Період старшої школи охоплює підліткову стадію дорослішання, під час якої спостерігається інтенсивний психологічний та фізичний розвиток, що неабияк впливає на навчальний процес.

Період старшої школи охоплює підліткову стадію зростання дитини під час якого відбувається інтенсивний психологічний та фізичний розвиток, що неабияк впливає на навчальний процес. Тому, вчителю необхідно враховувати вікові особливості учнів у ході навчального процесу. Адже, критика та неправильний розподіл та виклад навчального матеріалу – здійснюють негативних вплив на опанування географічного матеріалу.

У старшій школі курс «Географія» націлений на вивчення регіонів та країн. Головною задачею «Географії: регіонів та країн» є сформувати в учнів базу знань про організацію господарств різних регіонів та країн світу, їх економіку, політичний устрій та особливості тамтешніх населень.

Доведено, що в умовах сучасності застарілі методи та підходи негативно впливають на опанування географічних знань у старшій школі. У зв'язку з чим вчителю необхідно орієнтуватись на сучасні підходи та використовувати комп'ютеризовані засоби навчання. Оскільки, модернізація навчального процесу здійснює позитивний вплив не лише на опанування матеріалу, а й на формування навичок та вмінь, які необхідні для сучасної та прогресивної особистості.

Задля перевірки ефективності розробленої методики та її впливу на рівень знань учнів був проведений педагогічний експеримент. Для діагностики рівня навчальних досягнень учнів 10 – А та 10 – Б класу з розділу «Азія», було застосоване конструктивне тестування.

Отже, результати після проведеного конструктивного тестування на визначення рівня знань учнів з розділу «Азія» - свідчать про те, що початковий рівень знань притаманний 10% (3 учні) з КГ та 10,7% (3 учні) з ЕГ. Середній рівень знань з розділу «Азія» продемонстрували 60% (18 учнів) з КГ та 53,6% (15 учнів) з ЕГ. Достатній рівень знань, опісля проведеного тесту – притаманний 23,3% (7 учням) з КГ та 28,6% (8 учням) з ЕГ. Високий рівень знань, притаманний 6,7% (2 учням) з КГ та 7,1% (2 учням) з ЕГ.

Таким чином, виявлено, що на констатуючому етапі дослідження - освітні досягнення з опанування розділу «Азія» в КГ та ЕГ є практично ідентичними.

На формулюючому етапі в учнів з ЕГ у навчальний процес була впроваджена розроблена методика, паралельно з ЕГ – КГ продовжила вивчення розділу у звичайному режимі, без застосування у навчальному процесі представленої методики.

Отож, за результатами конструктивного тестування, яке було здійснене на контрольному (завершальному) етапі - відомо, що початковий рівень знань притаманний 10% (3 учням) з КГ та 3,5% (1 учневі) з ЕГ. Середній рівень знань на контрольному (завершальному етапі) притаманний 60% (18 учням) з КГ та 35,7% (10 учням) з ЕГ. Достатній рівень знань, опісля проведеного тесту на контрольному (завершальному етапі) – притаманний 23,3% (7 учням) з КГ та 46,7% (13 учням). Високий рівень знань, притаманний 6,7% (2 учням) з КГ та 14,4% (4 учням) з ЕГ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Візитка школи. 2014. URL: <http://sch180.kiev.ua/index.php/istoriya/22-vse-ostanne/3-vizitka-shkoli> (дата звернення 10.11.2022)
2. Географія. 10 клас. URL: <https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+Geography-10th-grade+2020/about> (дата звернення 10.11.2022)
3. Географія. Критерії оцінювання навчальних досягнень. 2009. URL: https://pidru4niki.com/13560615/pedagogika/klasifikatsiya_metodiv_navchannya_tipom_piznavalnoyi_diyalnosti_uchniv (дата звернення 10.11.2022)
4. Горбунова В. Чого насправді не хочуть діти, коли вони не хочуть вчитись. 2019. URL: <https://nus.org.ua/view/chogo-naspravdi-ne-hochut-dity-koly-vony-ne-hochut-vchytys/> (дата звернення 10.11.2022)
5. Джерела і система географічних знань. URL: <https://subject.com.ua/textbook/geography/10klas/3.html> (дата звернення 10.11.2022)
6. Ефективні форми і методи роботи на уроках географії для підвищення мотивації навчальної та пізнавальної діяльності учнів. 2016. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:crbKZTpOzFAJ:https://geografmariupol.jimdo.com/app/download/11044559999/%25D0%2595%25D1%2584%25D0%25B5%25D0%25BA%25D1%2582%25D0%25B8%25D0%25B2%25D0%25BD%25D1%2596%2B%25D1%2584%25D0%25BE%25D1%2580%25D0%25BC%25D0%25B8%2B%25D1%2596%2B%25D0%25BC%25D0%25B5%25D1%2582%25D0%25BE%25D0%25B4%25D0%25B8%2B%25D1%2580%25D0%25BE%25D0%25B1%25D0%25BE%25D1%2582%25D0%25B8%2B%25D0%25BD%25D0%25B0%2B%25D1%2583%25D1%2580%25D0%25BE%25D0%25BA%25D0%25B0%25D1%2585%2B%25D0%25B3%25D0%25B5%25D0%25BE%25D0%25B3%25D1%2580%25D0%25B0%25D1%2584%25D1%2596%25D1%2597.pdf%3Ft%3D1488735845&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 10.11.2022)

7. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. URL: <https://osvita.ua/school/estimation/2358/> (дата звернення 10.11.2022)
8. Загальні методи навчання. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/2271/97/> (дата звернення 10.11.2022)
9. Засоби навчання географії і методика їх використання URL: <http://www.psih.pp.ua/zasobi-navchannya-geografii-ta-metodika-yih-vikoristannya-sistema-zasobiv-navchannya.html> (дата звернення 10.11.2022)
10. Інформаційно-комунікаційні технології на уроках географії. 2012. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:2UcrnAGHePAJ:www.radomyshschool4.edukit.zt.ua/Files/downloads/%25D0%2586%25D0%259A%25D0%25A2%2520%25D0%25BD%25D0%25B0%2520%25D1%2583%25D1%2580%25D0%25BE%25D0%25BA%25D0%25B0%25D1%2585%2520%25D0%25B3%25D0%25B5%25D0%25BE%25D0%25B3%25D1%2580%25D0%25B0%25D1%2584%25D1%2596%25D1%2597.pdf&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення 10.11.2022)
11. Кабашна Л. В. Фактори, які впливають на рівень навчальних досягнень учнів. 2019. URL: <https://naurok.com.ua/faktori-yaki-vplivayut-na-riven-navchalnih-dosyagnen-uchniv-129609.html> (дата звернення 10.11.2022)
12. Класифікація методів навчання за типом пізнавальної діяльності учнів. URL: https://pidru4niki.com/13560615/pedagogika/klasifikatsiya_metodiv_navchannya_tipom_piznavalnoyi_diyalnosti_uchniv (дата звернення 10.11.2022)
13. Кобернік С. Г. Сучасний підручник з географії для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів та його дидактичні можливості. 2015. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24196/Kobernik.pdf;jsession>

id=7D69C87021534AB9230DCBBDA7B2125D?sequence=1 (дата звернення 10.11.2022)

14. Корнійчук Є. Аналіз підручника (з методики викладання української мови). URL: <http://litmisto.org.ua/?p=3279> (дата звернення 10.11.2022)

15. Лучнікова, О. М. Аналіз чинних підручників з географії для 9 класу на предмет застосування інформаційно - комунікаційних технологій у навчанні. Проблеми сучасного підручника, (16), 193–202. URL: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/411/419> (дата звернення 10.11.2022)

16. Маньгора В. В. Особливості засвоєння знань. URL: https://www.psyh.kiev.ua/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%B7%D0%B0%D1%81%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%8C (дата звернення 10.11.2022)

17. Методи навчання у школі та ЗДО. 2022. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2361-metodi-navchannya> (дата звернення 10.11.2022)

18. Методика проведення диспутів. 2015. URL: <https://studfile.net/preview/2412420/page:27/> (дата звернення 10.11.2022)

19. Методична розробка та вимоги до неї. 2017. URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:NnPX1VFilskJ:https://kipt.sumdu.edu.ua/pdf/vimogi_do_metodrozrobki.pdf&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (дата звернення 10.11.2022)

20. Методичні рекомендації щодо дизайну та поліграфічного виконання підручників для першого класу. 2018. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/59221/ (дата звернення 10.11.2022)

21. Населення Азії. Держави. URL: https://geoknigi.com/book_view.php?id=342 (дата звернення 10.11.2022)

22. Особливості викладання курсу «Географія: регіони та країни» (10 клас). 2018. URL: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2018/07/10-12_587-589_traven-cherven_-2018.pdf (дата звернення 10.11.2022)
23. Особливості психосоціального розвитку учнів старшої школи. URL: <http://multycourse.com.ua/ua/page/16/86> (дата звернення 10.11.2022)
24. Природні ресурси України: характеристика основних видів. Реферат. 2011. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/geograf/26416/> (дата звернення 10.11.2022)
25. Програма і критерії оцінювання з географії. 2014. URL: <https://erudyt.net/navchalni-predmety/geografiya/programa-i-kriteriji-ocinyuvannya-z-geografiji.html> (дата звернення 10.11.2022)
26. Психологічні особливості підліткового віку. URL: https://studwood.net/1958537/psihologiya/psihologichni_osoblivosti_pidlitkovogo_viku (дата звернення 10.11.2022)
27. Психологія навчання й виховання старших школярів. URL: <http://osvita.ua/school/method/psychology/1745/> (дата звернення 10.11.2022)
28. Розвиток пізнавальної сфери у ранній юності. URL: https://pidru4niki.com/16190801/psihologiya/rozvitok_piznavalnoyi_sferi_ranniy_yunosti (дата звернення 10.11.2022)
29. Старша школа. URL: http://www.school325.kiev.sch.in.ua/uchnyam/starsha_shkola/ (дата звернення 10.11.2022)
30. Старший шкільний вік. URL: <https://posibniki.com.ua/post-starshiy-shkilniy-vik> (дата звернення 10.11.2022)
31. Уварова А. Е. Навчальна програма. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/589/58909/navchalna_programa-2022_geography-10-11-.pdf (дата звернення 10.11.2022)
32. Урок-конференція та її аналіз. 2008. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/721/> (дата звернення 10.11.2022)

33. Фізико-географічна характеристика Азії. URL: <http://www.geograf.com.ua/physical/school-course/438-fiziko-geografichna-kharakteristika-aziji> (дата звернення 10.11.2022)
34. Характеристика наочних методів навчання. 2021. URL: <https://uabooks.top/2975-53-harakteristika-naochnih-metodv-navchannya.html> (дата звернення 10.11.2022)
35. Що таке абстрактне мислення. URL: <https://pyrogiv.kiev.ua/shho-take-abstraktne-mislennya/> (дата звернення 10.11.2022)

ДОДАТКИ